

Innsyn: Utgitt av Fjellhaug Skoler, Sinsenveien 15, N-0572 Oslo.
Tlf 23 23 24 00. Telefaks 23 23 24 10.

Bankgiro:8220.02.90549

Redaktør: Dagfinn Solheim, dsolheim@nlm.no

Redaksjonsråd: Mona Bø, Øyvind Åsland, Jan Ove Selstø og
Dagfinn Solheim

Sekretær: Kasy Børve

Etikk og kultur

Innholdsfortegnelse

Nytt	1
Leder	2
Arne Redse: Nokre tankar vedrørande tilhøvet mellom kristen etikk og ideen om ein etikk alle kan semjast om	3
Svein Olav Torbjørnsen: Ethiske utfordringer i tverrkulturell kommunikasjon	10
Erling Lundeby: Familieetikk i Kenya	16
Bjørn Steinar Hauge: Alkohol som problem i Mongolia	19
Tone Høgetveit Qvalben: Fokus på omskjæring av kvinner	22
Dagfinn Solheim: Misjonæren og menneskerettigheter	28
Aud Kvalbein: Kristne verdier og kristne mennesker	36
Kurt Christensen: Ethiske og religionsfilosofiske utfordringer i mødet med andre kulturer	41
Arne Redse: Kristen etikk i møte med konfutsiansk etikk	45
Bokanmeldelser	51
De som skriver	53

Nytt:

Legg merke til at Innsyn har fått sin egen blog:
<http://dagsol.blogspot.com>

Her vil det være spørsmål, plass til innlegg mv

Vi ønsker at misjonærer og andre kommer med kommentarer til aktuelle spørsmål. Denne gangen går det på etikk. Hvilke etiske spørsmål er særlig aktuelle der du arbeider?

Red.

Etiske spørsmål i møte med andre kulturer

Leder

Kan vi tale om en kristen etikk? Dette spørsmålet blir nå stilt i Norge like mye som i møte med andre kulturer og religioner. Mange vil komme fram til allmenne svar på etiske spørsmål. En er tilbake til en søken etter en slags "naturrett" som skal være felles for alle mennesker. Vi kristne henviser til den alminnelige åpenbaring og samvittigheten. En viten om rett og galt er nedlagt i alle mennesker. Det blir imidlertid et avgjørende spørsmål om hva som skal være grunnlaget for etikken. Nettopp med et klart utgangspunkt her blir det lettere å samtale om felles verdier og svar på etiske spørsmål.

For en misjonær kan vi fokusere på et etisk dilemma med å bruke ordet proselyttisme. Alt før Jesu tid drev jødene proselyttisme for å vinne tilhengere til sin religion. En misjonær har som mål å gjøre mennesker til disipler. Det innebærer omvendelse og tro – og skifte av religion. Hvordan kan vi gjøre dette og samtidig respektere det enkelte menneske sin rett til å gjøre frie og selvstendige valg. Når vi kommer fra en annen kultur kan det være lett å gjøre bruk av maktmidler. For ikke å falle i den grøfta er det nødvendig med en god kommunikasjon som tar hensyn til og forstår mottakeren og hans livssituasjon. Samtidig må vi være klar på at vi bringer forandring og nytt liv til dem vi møter.

Etikken gjelder ikke bare enkeltmennesker, men hele samfunnet og hvordan vi lever sammen.. I vår del av verden er vi preget av sekularisering og også av Luthers skille mellom åndelig og verdslig regimente. Dette har nok ført til at kristne til tider har vært lite samfunnsengasjerte. I andre kulturer ser vi at det er nær forbindelse mellom religion og samfunnsliv og også mellom religion og politikk. I Jesu programtale (Luk 4) ser vi at han også engasjerte seg for de fattige, undertrykte og svake i samfunnet.. Dette viste han også i praksis. Menneskene sin rett til et verdig liv er noe som angår oss som misjonærer. Misjonen har som mål å gjøre mennesker til disipler. Det er mennesker som følger Jesus, og det resulterer i et forandret liv og et forandret forhold til andre mennesker. Det kan nytte lite å forandre ytre strukturer om ikke hjertet blir forandret, men den indre forandringen skal også gi seg utslag hos enkeltmennesker og i samfunnslivet. I møte med andre kulturer kan vi oppdage at vi ikke bare har rettigheter, men også plikter overfor våre medmennesker.

Vi tenker lett at det er vi som skal undervise mennesker i andre kulturer. Ja, vi vil gjerne frimodig gå ut med evangeliet til frelse for alle

mennesker. Likevel har også vi mye å lære i møte med andre kulturer og religioner. Også vi som er kristne blir lett preget av Vestens sekularisering, materialisme og egoisme. Kanskje kan konfutsianismen få minne oss om å vandre med visdom sammen med våre medmennesker (sml Tit 2,2).

Vi er også i dette nummeret innom en del enkeltsaker. Det gjelder familieetikk, omskjærelse og alkoholproblematikken. I en god dialog med mennesker i andre kultur kan vi være frimodige. Det fins en kristen etikk som er den beste for alle mennesker. Samtidig må vi søke etter det gode Gud har lagt ned i alle mennesker og samfunn han har skapt. Men samtidig kan vi ikke være blinde for Satans spill og vonde krefter som vil ødelegge. Det er bare en vei som fører til et nytt liv og forandring - det er omvendelse og tro. Så blir det spennende sammen med nye kristne å se hvordan Gud gjør sin gjerning.

Nokre tankar vedrørande tilhøvet mellom kristen etikk og ideen om ein etikk alle kan semjast om

Av Arne Redse

Observasjonar vedrørande etikk og moral

Dei fleste menneske er samde om at det i dei fleste tilfelle er rett å vise respekt for overordna og eldre, det er galt å slå i hel nokon, og å stele og lyge, i alle fall i mange samanhengar innanfor eins eiga gruppa. I dei fleste samfunn vert seksualiteten regulert ved lover og tradisjonar. Vi kunne nemne fleire bod og forbod som dei fleste i stor grad er samde om. Det finst altså ei viss semje i verda om kva som er rett og galt. Det sentrale etiske prinsippet vi kallar den gylne regel – “Alt de vil at andre skal gjere mot dykk, skal de òg gjere mot dei” (Matt 7,12) – finst i fleire religionar utanom kristendommen, men mest i ei meir avgrensa utgåve: “Alt de vil at andre ikkje skal gjere mot dykk, skal de heller ikkje gjere mot dei.”

Spørsmålet er kor langt ein etikk som alle kan semjast om, rekk. Kor mange kan semjast om kor mykje? Finst det noko alle kan semjast om? Og korleis kan vi frå ein kristen synsstad best fremje kristne etiske prinsipp på ein kristeleg forsvarleg måte i pluralistiske samfunn?

Semje om dei etiske spørsmåla

Vi kan først slå fast at det er ganske stor semje om kva spørsmål vi bør rekne som reelle etiske utfordringar. Det er mykje større semje om kva spørsmåla dreiar seg om, enn om svara. Det har nok sin grunn i at vi gjer oss mange av dei same menneskelege erfaringane og møter dermed mange av dei same etiske utfordringane. Vi kan som eksempel

trekkje fram dette at familieinstitusjonen finst i alle kulturar. Dermed vil ein i alle samanhengar trengje etiske reglar vedrørande giftarmål, for tilhøve mellom ektefellar, for tilhøve mellom barn og foreldre, for arv, for tilhøva mellom slektningar i storfamilien, osv..

Felles mønster i etiske resonnement

Vi finn også ein god del semje om korleis vi reint formelt bør resonnerer når vi resonnerer etisk. Moralfilosofane har klassifisert og systematisert dei forskjellige resonnementsmåtene i såkalla etiske modellar. Vi snakkar om formålsetikk når konsekvensane av handlingane våre vert rekna som avgjerande. Vi snakkar om dygdsetikk når vi vektlegg haldningane våre i etiske resonnement. Vi snakkar om pliktetikk og menneskerettar når vi framhevar bod og forbod som grunnleggjande og ufråvikelege for våre handlingar. I dei fleste religionar og livssyn er det snakk om alle desse resonnementsmåtene, sjølv om ein gjerne vektlegg dei forskjellige..

Mykje usemje i konkrete løysingar

Går vi eit steg vidare til spørsmålet etter presise svar på konkrete etiske problem, viser det seg å bli ein god del vanskelegare å semjast. Ta for eksempel spørsmål om korleis barn bør te seg i høve til foreldra; og korleis foreldre kan tukte barna sine? Kva med provosert abort? Kva kan reknast som tillate eller ikkje når det gjeld seksuell praksis? Kva kan reknast som tillatelege kvite løgner? Kva er utillateleg sladder? Kva er vi pliktige til overfor medmenneske i naud? Kva må ein rekne som utillateleg mishandling av dyr? Nesten kva spørsmål vi reiser i konkrete saker, vil det vere usemje i mange retningar.

Grunnleggjande usemje i avgjerande livsspørsmål

Det viser seg i dialog om slike spørsmål at usemja vanlegvis stikk djupt. Sjølve det livssynsmessige grunnlaget som dannar utgangspunktet for det etiske resonnementet, kan vise seg å vere forskjellig. Dette inkluderer gjerne både gudsforståing (eller fråvere av gudstru), menneskesyn og grunnleggjande verdisyn. Greier ein i dialog å avdekke den basale usemja i botnen av tenkinga (noko ein oftast ikkje prøver på), vil ein oppdage at dialogen heller bør dreie seg om sanningsgehalten i dei involverte livssyna/ religionane.

Som eit eksempel på usemje vedrørande eit grunnleggjande livsspørsmål som gjev store utslag i etikken, kan vi trekkje fram likeverdstanten. Dei aller fleste (ikkje absolutt alle) vil meine at vi menneske må tilreknast eit spesielt menneskeverd som plasserer oss i ei særstilling i høve til dyra og resten av skaparverket. Men kan vi seie at vi alle saman dermed er *likeverdige*, at vi har *same* menneskeverdet uavhengig av alder, kjønn, rase, utdanning og posisjon i samfunnet? Har for eksempel fosteret *same* menneskeverd som oss andre?

Ein religionskonferanse i Chicago i 1993 med 200 representantar for ei lang rekkje religionar la fram ei erklæring om kva dei kunne semjast om, Chicago-erklæringa. Dei framheva semje om to ting: 1) Menneskeverdet er ukrenkjeleg. 2) Den gylne regel bør gjelde alle. Det var ikkje allmenn aksept for tanken om at alle menneske har same menneskeverdet. Den gylne regelen evnar rett nok å stoppe ein del urett, er den eigentleg svært open. Den gjer den enkeltes rettskrav for eigen del til norm for den enkelte i hans/ hennar tilhøve til andre og produserer såleis ganske subjektive konklusjonar.

Når vi studerer menneskesynet i dei store religionane – kasteskilja i hinduismen, skilje mellom munkar, nonner og lekfolk i buddhismen, vekta på rangordningane i det tradisjonelle kinesiske samfunnet, og skilje mellom oss og dei andre i naturreligiøsitetten – er det ikkje rart at det synest umogeleg å semjast om likeverdstanden.

Ulik usemje – større likskap med nokre grupper enn med andre

Det neste vi kan merke oss, er at det er enkelte religiøse og kulturelle tradisjonar vi kristne har meir til felles med enn andre. Dei kristne etiske dygdene har for eksempel mykje til felles med dei konfutsianske dygdene (sjå ein annan artikkel i dette bladet). På den andre sida kan vi trekke fram dei islamske sharialovene, ikkje minst dei såkalla dhimmi-lovene (som er samla i den såkalla Omarpakta), om korleis ikkje-muslimske trusgrupper som islam klassifiserer som dhimmi, skal diskriminerast i den islamske staten. Frå ein kristen synsstad er konfutsiansk etikk langt å føretrekkje framfor ein islamsk.. Det same kan ein seie om den buddhistiske etikken samanlikna med den tradisjonelle hinduistiske.

Etiske normer er avhengige av livssynmessig grunngjeving

Det synest i dag å vere ei aukande forståing blant moralfilosofar for at ein vanskeleg kjem utanom dei store livssynstradisjonane, ikkje minst dei religiøse, om ein skal greie å grunngje på tydeleg vis klare svar på konkrete etiske spørsmål. Etikken er å rekne under livssynskategorien verdisyn og føreset ikkje minst eit menneskesyn, som igjen føreset ei røyndomsforståing. Røyndomsforståing, menneskesyn og verdisyn vert rekna som dei tre naudsynte elementa i eitkvart livssyn. Det betyr at ein i det minste må vedkjenne seg til eit livssyn for å kunne operere med ein eller anna konkret etikk. Og religiøse livssyn gjev klarare, meir konkrete og sterkare motiverte svar enn sekulære livssyn, viser det seg.

Det observerte vurdert frå ein kristen synsstad

Årsaka til ei viss etisk semje

Kva kan årsakene vere til at dei fleste menneske i ikkje uvesentlig grad er samde om ei rekke grunnleggjande normer for rett og gale? Frå ein

kristen synsstad finst det eit klart svar på dette spørsmålet. Då Gud skapte menneska i sitt bilde, innebar det at han "skreiv" si lov i hjarto deira (jf. Rom 2,15). Det er dette vi kallar den naturlege og allmenne openberringa av Guds lov. Det er Guds lov i hjarta som er verksam når samvettet reagerer.

På grunn av den allmenne openberringa finst det ein meir eller mindre akseptabel etikk i alle religionar, sett frå ein kristen synsstad. Dette kan vi bruke som eit utgangspunkt i arbeidet for ei større grad av etisk semje på tvers av religions- og kulturgrensene. FN sine fråsegner om menneskerettar bygg på det syn at det finst ei viss felles oppfatning blant oss menneske om kva som i hovudsak er rett og gale.

Årsaka til etisk usemje – syndefallet

Men dersom vi alle er skapte i Guds bilde med hans lov i hjarte, kvifor finst det då likevel så mykje usemje vedrørande etisk rett og gale? Årsaka er at den allmenne moralopenberringa til ei viss grad vart utydeleggjort av syndefallet. Den vart ikkje heilt utviska. Men samvettet vert påverka av den falne menneskenaturen og miljøet som pregar oss i oppveksten. Og samvettet kan lett bli avstumpa om vi stadig ignorerer signala det gjev oss.

Til og med fråsegna som menneskerettane er eit vitnemål om at det for det falne mennesket er meir tiltalande å høyre Guds bod frå rettsperspektivet enn frå pliktperspektivet. Det er meir interessant å høyre kva rettar eg har i forhold til andre menneske enn kva plikter eg har, sjølv om det berre dreier seg om to sider av same sak. Våre sine rettskrav er ikkje anna enn plikter den enkelte samfunnsborgar vert pålagd å ta del i å oppfylle.

Kanskje er det slik at dei religionane som i størst grad avvik frå kristendommen i trusspørsmål, også er dei som distanserer seg mest frå kristen tankegang i etiske spørsmål? Islam oppstod og står fram som ein religion som i klartekst tek avstand frå sentrale kristne læresetningar. Vi kan nemne den klare og eintydige nekting av treeiningslæra, nektinga av Jesu død og oppstode, og påstandane om at Bibelen opphavleg var openberringar frå Allah som jødar og kristne har forvrengt. Kanskje derfor er islamsk etikk ein etikk som så klart avvik frå kristen etisk tenking, som nemnt ovanfor?

På grunn av syndefallet og medfølgjande forkludring av innsikta vår i Guds gode bod og vilje må vi altså skilje mellom det vi menneske på allment grunnlag kan tileigna oss av etisk innsikt og det vi kan lære frå Bibelen. For den kristne kyrkja må det vere Bibelen som får siste ordet og fungerer som rettesnora som våre allmenne etiske innsikter må justerast etter.

Det kristne vitnemålet om Guds gode bod for den enkelte

Korleis kan vi forkynne den kristne etikken som eit evangeliserande og misjonerande Guds folk? I Den norske kyrkja finn vi ein klar tendens til å ville argumentere allment for dei kristne etiske normene. Årsaka er nok at samfunnet i dag i minkande grad aksepterer at vi viser til Bibelen som grunngeving. Ei slik allmenn grunngeving for den kristne etikken vil vere eit vonlaust prosjekt. Då føreset ein at det er mogeleg å basere ein kristen moral på ei allmenn grunngeving, noko vi har sett ikkje er tilfelle.

Ikkje minst fordi semja om grunnleggande felles livssynsføresetnader er blitt borte (Bibelen har mist sin autoritet i folket), må kristne etiske standpunkt formidlast og grunnjevast nettopp som det dei er, kristne. Dei må med andre ord forkynnast.. Formidlinga kan ikkje anna enn ha karakter av å vere vitnemål om Guds gode vilje. Det er Guds bod og formaningar i Bibelen vi som kristne har fått tru på og opplever som rette og gode. Eit slikt vitnemål unngår ikkje å provosere nokre, medan andre vil lytte – slik Paulus opplevde det på Areopagos. Vidare må vi *demonstrere* med våre liv den etikken vi forkynner teoretisk. Kristen etikk vil altså ikkje kunne grunnjevast med appell til allmenn semje – for ei slik er svært så tynn, og nærast fråverande i konkrete saker.

Hermed er det ikkje utelukka å inkludere allmenne argument i kristen etisk forkynning.. Vi bør for eksempel påpeike ufornuftige utslag av modernitetens liksomfornuftige materialistiske verdivurderingar. Jamfør korleis den økologiske rørsla har greidd dette med omsyn til naturvern. Og vi bør kunne påpeike dei fatale samfunnsoppløysande konsekvensane av ein relativistisk seksual- og familieetikk. Det som finst av brei semje om etiske spørsmål bør så absolutt utnyttast som positive tilknytingspunkt i kristen etisk forkynning.

Det kristne bidraget til arbeidet med samfunnsetikken

Skal vi som kristne berre konsentrere oss om forkynninga av den kristne etikken, eller har vi også eit oppdrag med omsyn til kva verdiar og etiske normer vi kan vere med å fremje i politikken for samfunnet som heilskap? Som kristne er vi også samfunnsborgarar. Vi har eit klart kall til å vere med å realisere Guds lov i størst mogeleg grad etter sin såkalla borgarlege eller sivile bruk. Lova sin funksjon etter denne bruken er å avgrense det vonde og fremje det gode. Slik kan Guds lov sleppe til i større eller mindre grad ettersom eit samfunn gjev rom for det, og fungere som grunnlag for samfunnets lovgjeving og utøvande styre.

Eit verdigrunnlagsval er ufråkomeleg

Reint generelt er det viktig å framheve at eit samfunn ikkje kjem forbi å

måtte velje ei felles etisk plattform for lovgjevinga og dermed for den samfunnsmoralen ein vil fremje i skuleverket, helsevesenet og andre offentlege samanhengar. Ei slik plattform er gjerne inkludert i grunnlova for nasjonen. Utan eit visst minstemål av ein felles samfunnsmoral, vil ein moderne samfunn vil gå i oppløysing. Denne kjem til uttrykt i lovverket, i ymse regelverk i samfunnsinstitusjonane, og i uskrive skikk og bruk blant folk flest. Ikkje minst skulen er ein viktig arena for formidling av samfunnsmoralen til neste generasjon.

Vidare kan det seiast at ei samfunnmoralsk plattform ikkje vil ligge særlig støtt dersom den ikkje er forankra i trua på eit eller anna meir omfattande livssyn, helst av religiøs art. På same måten som eitkvart etikksystem har sin basis i eit livssyn, sekulært eller religiøst, slik må også samfunnsmoralen finne sin basis i eit eller anna minimum av ein livssynsståstad. Eller kanskje basis kan inkludere fleire livssyn som kan supplere kvarandre etisk?

Eit samfunn bygd på kristne verdier

Basis for samfunnsmoralen i vårt land har i lang tid vore å finne i *kristendommen og humanismetradisjonen* med sentrum i den kristne trua på eit spesielt menneskeverd og tanken om at alle menneske er likeverdige. Denne basis er fastslegen i § 2 i grunnlova, og ikkje minst i lovgjevinga vedrørende verdigrunnlaget for allmennutdanninga i landet vårt – grunnskulen og vidaregåande utdanning. Vi har framleis ein kristen føremålsparagraf for grunnskulen, i den forstand at skulen skal fremje dei kristne etiske verdiane.. Dette grunnlaget er stadfesta og utdjupa i *generell del* i læreplanverket for grunnskulen (generell del gjeld også for vidaregåande). Der heiter det mellom anna om den verdimesige basis for allmennutdanninga i Noreg: *“I undervisningen skal skolen bygge på grunnleggende kristne og humanistiske verdier”* (L97, s.17). Rett nok har ein i lova om rett til morsbestemt abort, og i ein del andre men mindre viktige lover, neglisjert dette verdigrunnlaget. Likevel fungerer nok paragrafane om dei kristne verdiane sin basisfunksjon som ein bremsekloss enno når tendensane i tida som peikar i gal lei. Dei signaliserer at kristendommen framleis bør vere “koden” for vår kultur, som det heiter.

Kampen for samfunnets kristne verdigrunnlag i dag

Ein stor fare for vestlege samfunn i dag er at det er mange som meiner vi kan lausrive etikken frå den tradisjonelle forankringa og tufte den på eit minste felles allment grunnlag. Det vil i praktis bety at vi gjer pluralismen til overordna ideologi.. I siste omgang kan ikkje dette ende i anna enn eit relativistisk og samfunnsoppløysande kaos. Samfunnsengasjerte kristne bør derfor sjå det som eit spesielt kall i vår tid å verne om paragrafane som handlar om det kristne verdigrunnlaget, både når endring av § 2 i grunnlova kjem på dagsordenen i samband

med endring av statskyrkjeordninga, og når endring av føremålsparagrafen for grunnskulen og kanskje også verdigrunnlaget for heile allmennutdanninga sannsynlegvis vert føreslått endra om ikkje så lenge.

I vår pluralistiske tid vil det ikkje la seg gjere å forme eit samfunn på eit heilstøypt kristent grunnlag. Heller ikkje tidlegare forsøk i så måte kan vel reknast som særleg vellukka. Men vi er kalla til å påverke samfunnslovgjevinga og samfunnsstyret i kristen-etisk lei etter Guds lovs borgarlege bruk så godt vi kan.

Litteratur

Alfsgård, Knut. "Finnes det en allmenn etikk?" i: *Kjærlighet i egoismens tid*. Espen Ottosen, red.. Oslo: Lunde Forlag, 2005. S.22-30.

Asheim, Ivar. Mer enn normer: Grunnlagsetikk. Oslo: Universitetsforlaget, 1995.

Jacobsen, John Steinar. "Ulike kilder – én etikk?," i *Prismet* 2/1997, s.88-94.

Læreplanverket for grunnskulen, av 1997. Sjå spesielt generell del..

Sannes, Hegstad, Heiene og Thorbjørnsen, red. Etikk, tro og pluralisme: Festskrift til Lars Østnor. Bergen: Fagbokforlaget, 2004.

Østnor, Lars, red. Mange religioner – en etikk? Oslo: Universitetsforlaget, 1995.

Etiske utfordringer i tverrkulturell kommunikasjon

Av Svein Olaf Thorbjørnsen

Kommunikasjon i en global virkelighet

Verden blir stadig mindre. Vi reiser mer, vi ringer mer, og vi surfer mer på nettet.. Vår mulighet til å komme i kontakt med mennesker i andre kulturer enn vår egen, har økt dramatisk. Tidligere var det å kommunisere med andre mennesker på tvers av kulturer reservert for misjonærer, handelsreisende og oppdagere. I dag er det blitt en mulighet for mange. Initiativet ligger imidlertid først og fremst hos de med adresse i den vestlige verden..

Hensikten med kommunikasjon er å vinne forståelse eller ny innsikt. Vi forstår noe vi tidligere ikke forstod. Helst skal kommunikasjonen være til fordel for begge parter. Det kan være nærliggende å tro at kommunikasjon skjer når den ene part får positiv respons.. Den andre svarer med å gjøre det jeg ønsker skal gjøres. Slikt kan neppe kalles kommunikasjon. En grunnbetydning av ordet kommunikasjon er nettopp "å gjøre felles" eller "dele", ved siden av at det også betyr "å formidle".

Kommunikasjon på tvers av kulturer er blitt et fag på universitetene: tverrkulturell kommunikasjon. Mennesker med ulik yrkesbakgrunn ser betydningen av å kunne kommunisere på en god måte over de kulturelle grenser. Det gjelder å unngå misforståelser og ta hensyn til kulturelle forutsetninger.. En del kommunikasjon er praktisk og nær. Kommunikasjon som involverer mennesket på et dypere plan, er mer komplisert og mer risikabel. Konsekvensene av å trå feil kan bli større.

For noen dreier tverrkulturell kommunikasjon seg om å hale i land viktige forretningskontrakter.. For andre er det viktig å formulere et budskap på en slik måte at en tar hensyn til de spesielle kulturelle forutsetninger hos mottakeren.. De fleste ser betydningen av å kommunisere på en slik måte at det skapes gjensidig forståelse, at gjerder og fiendebilder bygges ned, og at det skapes gode fellesskap mellom mennesker, på tvers av kulturelle forskjeller.

Kommunikasjon og etikk

Kommunikasjon skjer alltid mellom mennesker. I alle møter mellom mennesker ligger det etiske utfordringer. I tverrkulturell kommunikasjon er én utfordring at deltakernes etiske verdisystemer kan være ganske ulike. Hvordan skal vi forholde oss til det? En annen er menneskets forhold til det fremmede. Svært ofte ser en på det fremmede med en viss skepsis, med en viss frykt og en viss – bedreviten og overlegenhet. En er seg selv, sin egen kultur og sitt eget livssyn og religion nærmest (etnosentrisme). I et slikt kultur møte er det fristelser: Den sterke kan

utnytte den svake, den opplyste kan lure den uvitende, den taktisk bevisste kan manipulere den andre inn i sitt spor, uten at han eller hun egentlig vet hva som skjer. Tverrkulturell kommunikasjon handler om å bygge relasjoner til andre mennesker. Begge parter har et ansvar i dette byggeprosjektet. I mange tilfeller preges prosjektet av likhet og gjensidighet: den ene har den andres velferd i sine tanker – og hender. I noen tilfeller har den ene bukten og begge endene. I slike situasjoner er de etiske utfordringene spesielt påtrengende.

Kommunikasjon sikter mot å skape en reaksjon, et svar, hos den en kommuniserer med. Reaksjonen er et signal om at budskapet har nådd frem. Samtidig fordrer budskapet en spesiell reaksjon hos mottakeren. Det sikter mot en forandring, det være seg i tenkning og overbevisning som i oppførsel. Om forandringen er betydningsfull, aktualiseres umiddelbart mottakerens autonomi og respekten for den andre som et unikt menneske med sine spesielle forutsetninger og verdier. Å kommunisere et slikt budskap innebærer å påta seg et moralsk ansvar..

Kommunikasjon og menneskeverd

I de fleste kulturer og tradisjoner tilskrives mennesket en unik status og verdi. Denne verdi kan begrunnes ulikt og området for dens gyldighet kan variere noe, men respekten synes nesten gjennomgående. Dette reflekteres også på flere punkter i Menneskerettighetserklæringen. Så vel artikkel 1: "Alle mennesker er født frie og med samme menneskeverd og menneskerettigheter. De er utstyrt med fornuft og samvittighet og bør handle mot hverandre i brorskapets ånd." som artikkel 18: "Enhver har rett til tanke-, samvittighets- og religionsfrihet." og artikkel 19: "Enhver har rett til menings- og ytringsfrihet" handler om disse hensyn..

I en kristen tradisjon begrunnes menneskeverdet både ut fra skapelsen (Gud skapte mennesket i sitt bilde) og fra forløsningen (Gud lot Jesus dø for alle de mennesker han har skapt og som han elsker så høyt). Denne verdi utmyntes gjerne i tre retninger: mennesket har rett til liv, alle mennesker har like stor verdi og menneskets personlige integritet skal respekteres. I den tverrkulturelle kommunikasjon er det særlig likeverdet og respekten for personlig integritet som aktualiseres.

I mange kommunikasjonssituasjoner er det en betydelig ulikhet mellom dem som kommuniserer.. Kommunikasjon mellom barn og voksne skjer i rammen av at foreldre har et overordnet ansvar for barna. De har like stor verdi, men budskapet fra de voksne må få en annen tyngde og autoritet enn budskapet fra barna. En tilsvarende ulikhet kan det også være blant voksne, der underordnede må rette seg etter overordnede. Det skjer ikke fordi den overordnede har mer verdi, men fordi det er her oversikten og ansvaret ligger. Et slikt mønster er problematisk å

overføre til en tverrkulturell kommunikasjon, selv om det er dette som faktisk ofte skjer. Tenker jeg at min kultur er bedre og mer utviklet enn din, er det lett å slutte videre: Det er tjenlig for deg å rette deg etter meg og min kultur. Men spørsmålet er ikke hva som er tjenlig. Problemet er at en hel kultur ses under denne synsvinkelen. Ved at ett menneskes kultur underordnes et annet menneskes, devalueres ikke bare kulturen, men også det menneske som har sin forankring i kulturen. Hvorfor er ikke det vi har skapt av kultur like verdifullt som det andre har skapt? Er det fordi dere er mer verdifulle enn oss?

Denne respekten for menneskers like verdi har direkte linjer til respekten for deres personlige integritet. Med integritet menes "helhet", en "udelt" og "uskadet" tilstand. Det kan brukes om nasjonalstater og betyr da respekt for et lands territorium og selvråderett. Denne betydning kan også overføres til det mer personlige plan. Også mennesker har et privat territorium. Dette er dypet i mennesket, stedet der dets tanker og overbevisninger befinner seg. Respekt for personlig integritet innebærer derfor respekt for overbevisning, for den enkeltes rett til å tenke, mene og tro hva han eller hun måtte ønske. Paragraf 18 i Menneskerettighetserklæringen inkluderer her også retten til å skifte tro og overbevisning.. Mange vil knytte denne respekt til respekten for menneskets autonomi, dets frihet til selv å velge.

En kommunikasjon som fordrer respons og sikter mot forandring av tanke og livsførsel, kan her komme i klemme. Er ikke dette nettopp *ikke* å respektere et annet menneskes private rom? I mange tilfeller kan det være det. Særlig to former for kommunikasjon må her nevnes. Det første gjelder en kommunikasjon som skjer ut fra en maktposisjon. Her er målsettingen å skape forandring ved å bruke de maktmidler som står til disposisjon. Det kan være trusler som forhindrer at en tar til motmæle der det er på sin plass å gjøre det. En bare innordner seg. Det andre gjelder der kommunikasjonen manipuleres, enten ved at respondenten ikke helt skjønner hva som foregår eller ved at vedkommende lar seg lokke av midler som innebærer en fornektning av ens egne verdier og utgangspunkt. Slik behersker en et annet menneskes liv og overkjører et menneskes livssynsmessige og kulturelle forutsetninger. I begge tilfeller krenker en grovt menneskets private rom. På det kollektive plan kalles en slik form for kommunikasjon gjerne kulturimperialisme. I historisk sammenheng har det i særlig grad vært misjonsvirksomhet som har vært anklaget for å ha en slik funksjon og agenda. Ikke alltid har anklagen vært like godt begrunnet.

Kommunikasjon over livssynsgrenser

I denne sammenheng må særlig nevnes spørsmål knyttet til religion og livssyn og den funksjon disse har i forhold et menneskes verdimeslige og moralske vurderinger. Tverrkulturell kommunikasjon er også knyttet

til dette temaområdet. I en særlig grad gjelder dette ulike former for misjonsvirksomhet, enten den er av religiøs eller ideologisk art. I den grad kommunikasjonen sikter mot en forandring på dette område, er en særlig oppmerksomhet nødvendig. Proselyttisme kalles det å overbevise andre om å slutte seg til egen tro. Her beveger en seg inn i de virkelig dype sjikt i et menneskes personlige rom. Å skape forandringer på dette felt er mulig, men krever en tilsvarende høy etisk bevissthet om hva en gjør, og hvordan det gjøres. En forandring når det gjelder religion og livssyn får store konsekvenser, nettopp fordi dette er bærende strukturer for svært mye av et menneskes øvrige livsforståelse og livsutfoldelse.

Av frykt for å krenke et menneske i en tverrkulturell kommunikasjonssituasjon kan en imidlertid også bli for forsiktig og profilløs. I særlig grad gjelder dette kommunikasjon som er verdiladet. Den skal ikke inneholde utsagn om at noe er absolutt sant eller absolutt galt. Utgangspunktet er forsiktighet, men resultatet blir lett en relativisme der alt blir oppfattet som en smaksak. En ønsker å være nøytral og tolerant. En slik innstilling er problematisk av flere grunner. For det første tar en ikke på alvor at kulturer og religioner er forskjellige (kulturrelativisme). For det andre kan kravet om toleranse lett slå over i intoleranse: Du må være tolerant! Toleranse forstås da som relativisme: Du kan ikke hevde at noe er mer sant enn noe annet! For det tredje er en slik forståelse av toleranse ikke i korrespondanse med toleransens egentlige innhold. Mer nærliggende er det å tenke på likegyldighet i den sammenheng. Det står i skarp kontrast til det som er toleransebegrepets egentlige innhold: "å tåle" og "å utholde". Et slikt krav blir bare meningsfullt om det en krever skal tåles, er forskjellig fra det en selv mener er rett. Kravet til toleranse stilles mye skarpere til den som virkelig mener noe, enn den som ikke gjør det, men er likegyldig.. Å være tolerant, forstått som indifferensisme eller relativisme, innebærer egentlig ikke å ta den en kommuniserer med, på alvor. Min kommunikasjon tar ikke på alvor at vi her har å gjøre med forutsetninger, meninger og praksis som virkelig er ganske forskjellige og må behandles deretter. Kommunikasjonen har et preg av slapphet – og likegyldighet.

Så langt har jeg fremhevet de problemer som reiser seg ved slik kommunikasjon. De er viktig å påpeke. Dette betyr ikke at tverrkulturell kommunikasjon, også på områder knyttet til det dypt kulturelle og det religiøst/livssynsmessige, ikke er legitimt eller er moralsk umulig å gjennomføre. Men for at dette skal kunne skje på en god måte, må kommunikasjonen tilfredsstillende visse krav. Disse krav er i stor grad moralske krav til en god kommunikasjon.

For det første må den være *transparent*. Deltakerne må være klar over

hva som foregår. Det må ikke finnes noen skjult agenda eller noe som skjuler at maktstrukturer eller andre midler er styrende for kommunikasjonen. Reaksjonen på det som kommuniseres og forståelsen som vokser ut av det, skal være bevisst og reflektert.

For det andre kreves det evne til å *sette seg i den annens sted* (det emiske perspektiv). Dette kan ta to former. Den ene formen er sympati (medlevelse): Hvordan fortoner mitt budskap seg om jeg forestiller meg at jeg er i den annens sted. Hvordan ville jeg tenkt, talt og handlet om jeg hadde hørt budskapet? Den sympatiske tilnærming gir oss en viss begrenset mulighet til å få kunnskap om den andres reaksjoner på min kommunikasjon. Denne erkjennelse er viktig å ta hensyn til i kommunikasjonen. Den andre formen er empati (innlevelse). Her går en et skritt til og forsøker å tenke seg inn i den andres sted, både følelsesmessig og sansemessig.. I realiteten kan ikke dette bli noe annet enn et uoppnåelig ideal, men i tilnærmingen til idealet kan en vinne verdifull kunnskap om det som foregår i kommunikasjonssituasjonen.

For det tredje kreves det *kunnskap* om de kulturelle forutsetninger de mennesker har som jeg kommuniserer med. Slik kunnskap kan forhindre at kommunikasjonen blokkeres.. En tar hensyn til det sensitive og finner gode veier forbi det. Samtidig kan det fremme kommunikasjonen ved at en kan spille på strenger som umiddelbart gir gjenklang hos den eller de en kommuniserer med.

For det fjerde kreves det evne og vilje, både til å få den andre til å *åpne seg* og til selv å *lytte* til det den andre har å si. Denne evne og vilje er fra en side sett noe som kan trenes opp. Fra en annen side er det noe som må springe ut av en omsorgskvalitet.. Det mennesket som opplever at den en snakker med, har ekte omsorg for meg, vil både åpne seg og lytte til det jeg har å si. Kommunikasjon i en omsorgskontekst har langt bedre odds enn en som er preget av konkurranse og ønske om å vinne over den andre.

For det femte kreves det vilje til å *kunne stoppe kommunikasjonen* når den blir for krevende. Kommunikasjon som sikter mot forandring kan føre mennesker ut i en landskap der de blir utrygge og svake og et lett bytte for manipulasjon.. Den ansvarlige skal da avslutte samtalen. En fortsettelse er mulig, men da med en samtalepartner som har fått fast fjell under føttene.

For det sjette er det et godt råd i tverrkulturell kommunikasjon å *legge vekt på det som forener*, det mennesker, folk og kulturer har felles – og *respekttere og anerkjenne forskjeller*. Innholdet i dette fanges opp i et visdomsord fra Shimon Peres: "All people have the right to be equal and

the equal right to be different.”

Møtet med andre kulturer stiller oss overfor mange etiske utfordringer. I særlig grad gjelder dette vår kommunikasjon over de kulturelle grenser. Her gjelder det å balansere rett mellom å bevare sin egen integritet, med sine meninger og forutsetninger, og å respektere andres integritet og kulturelle forutsetninger. Tverrkulturell kommunikasjon er ikke utlevert til relativisme og likegyldig toleranse, men kan nettopp gjennom å la kommunikasjonen preges av både respekt og omsorg, realisere en ekte samtale mellom mennesker med ganske forskjellige ståsted og utgangspunkt.

Litteratur:

Dahl, Øyvind (2001): *Møter mellom mennesker. Interkulturell kommunikasjon*. Oslo: Gyldendal akademisk.

Heiene, Gunnar og Svein Olaf Thorbjørnsen, Fellesskap og ansvar. Innføring i kristen etikk. 2. utgave. Oslo, Universitetsforlaget, 2001.

Lindholm, Tore, "Kultur, verdier og menneskerettigheter", i: Thomas Hylland Eriksen (red.): *Flerkulturell forståelse*, s. 67-89. Oslo: Tano Aschehoug, 1997.

Samovar, Larry A og Richard Porter: *Communication between Cultures*. Belmont: Wadsworth, særlig s. 330ff.

Thorbjørnsen, Svein Olaf, "Hvem er tolerant? Om kristen toleranse og intoleranse", i: Svein Olaf Thorbjørnsen (red.): *Når troen anklages. Bidrag til et forsvar*, s.25-36. Oslo: Land og kirke/Gyldendal, 1984.

Internettadresser for tekstene til FNs menneskerettighetserklæringen og konvensjonen om de sivile og politiske rettigheter:

<http://www.unhchr.ch/udhr/lang/nrr.htm>

<http://www.amnesty.no/web.nsf/pages/05DACCBD9111D2AFC1256C1A003C791B>

Familieetikk i Kenya – et situasjonsbilde

Av Erling Lundebø

Lonyang var vel etablert med kone og to døtre. Han hadde jobb som gartner og virket i helgene som evangelist ikke så langt utenfor Kapenguria. Han deltok også som frivillig i et gatebarnprosjekt i Makutano. Oppfølgingen av disse barna gjorde at han av og til fikk fri for å besøke de heldige som var blitt plassert på internatskoler rundt om i Pokot. To av gatebarna, to jenter, hadde Lonyang boende hjemme mot en liten godtgjørelse.

En dag ble kona og minstebarnet febersyke av malaria. Begge ble lagt inn på hospitalet. Den lille døde, men mor ble liggende lenge før hun kom til krefter igjen.

Mens kona var på hospitalet tårnet problemene seg opp for Lonyang. Han besøkte kona jevnlig, men begynte også å vanke hos andre. Han hadde fra tidligere en venninne i Makutano som han ofte drakk te hos når han var i byen. Folk og menigheten undret seg over at de kunne treffe han i byen enda før det lysnet skikkelig – hvor hadde han sovet? Ikke sjelden hang klærne hans til tørk på gjerdet hos denne dama. Hun var gift, men mannen bodde langt av sted. Datteren til denne kona begynte å kalle Lonyang for "pappa".

To kvinner i menigheten i Makutano, som var syersker, advarte Lonyang mot det som folk flest oppfattet var en upassende situasjon. Men han forsikret dem om det var ingenting usømmelig inne i bildet. De burde forresten ikke være så dømmesyke! Menighetsrådet drøftet også dette forholdet. Det var ingen god situasjon at folk begynte å stille spørsmål ved en av evangelistene. Men Lonyang forsikret om at det var ingenting i ryktene. I fravær av håndfaste bevis, var det ikke mulig å gjøre noe annet enn å formane han innstendig om å vokte seg.-

Kona hjem igjen etter en måneds tid, men forholdene hjemme var ikke som før. Ofte kom han ikke hjem, men overnattet i Makutano eller var på reise. En kveld kom han drukken hjem, og det ble en heftig krangel. Han måtte gi fra seg ølet, og kona helte det demonstrativt ut. Dette ville hun ikke finne seg i. Hun tok kontakt med presten.

Før presten rakk å gjøre noe skjedde det imidlertid andre ting. En kveld begynte Lonyangs byvenninne og en annen kvinne å slåss utenfor bensinstasjonen. Det gikk ganske hett for seg, og det måtte en lensmannsbetjent til for å skille de. Lonyangs venninne hadde slått den andre ganske kraftig fordi hun hadde "tatt fra meg mannen min". Mannen viste seg å være Lonyang. Nå ble han beskyldt for å interessere seg for mye for en ny dame, noe den første ikke ville finne

seg i. Hun var gravid og den vordende faren var Lonyang, hevdet hun. Den nye dama anmeldte den første for legemsbeskadigelse, og det ble politisak.

Lonyang ble budsendt den kvelden, men hadde klokkelig nok stukket av da de begynte å slåss, de fant han heller ikke hjemme. Venner fant han dagen etter, men han drøyde enda en dag før han framstilte seg for politiet. Da fikk han ordnet seg, d.e. betalt, slik at det ikke ble noen politisak i forlengelsen av dette.

Folk hadde sjelden eller aldri opplevd lignende. Ikke-kristne godtet seg høylydt over at damene til en evangelist i Den lutherske kirka kranglet åpenlyst om hvem som hadde førsterett på han – mens kona satt hjemme. Menigheten sørget over det som hadde skjedd med en betrodd medarbeider. Gatebarna undret seg over hva som over tid hadde skjedd med pastoren deres, han var ikke den samme som tidligere.

Det ble lange sjelesørgeriske samtaler. Først kjente han ikke i det hele tatt den nye damen. Etter hvert kom det fram at han kjente henne allikevel, hun var en ung og smart frisør med en bijobb som servitise på kafeen der han pleide å ta gatebarna på et gratis måltid hver onsdag. De hadde møtt hverandre noen ganger på kveldene over en øl sammen med andre frisinne venner. Hvorfor var Den lutherske kirka så mot øl? Han hadde katolske venner som hadde vist ham at det var helt i orden å nyte godt øl. Hva han visste, men ikke tilla særlig vekt, var at spesielt en av disse vennene var blitt sparket ut av en organisasjon vedkommende selv hadde startet - på grunn av fyll. Det var denne som også hadde introdusert ham til øl første gangen da han kom beruset hjem til kona.

Han kjente altså begge damene etter hvert - men uansett var beskyldningene mot han helt grunnløse. Han var heller ikke far til det kommende barnet, og han ville ikke bli blandet inn i en meningsløs krangel mellom disse to. Hvem som var barnefaren var ukjent, det kunne være mannen, eller andre. Siden Lonyang hadde jobb regnet han med at det ville det være greit å knytte han til farskapet for at han skulle hjelpe henne i å forsørge det.

Lonyang innså etter hvert at det var umulig for ham å fortsette som evangelist under de rådende forhold. Kona var sint og sørget over den skam som Lonyang hadde ført over seg selv, henne og heimen deres. Lonyang fikk av menighetsrådet ikke fortsette som evangelist eller blant gatebarna på grunn av alle beskyldningene. Når barnet ble født fikk en ta det hele opp igjen.

Utover høsten var Lonyang mye mer hjemme. Kona hans sa til presten deres at forholdet dem i mellom hadde blitt rimelig godt igjen. Han besøkte aldri denne venninnen mer som hadde ydmyket han slik, og han hadde heller ikke kontakt med frisøren. Episodene med øl i godt lag hadde heller ikke fristet til gjentakelse når han nå i ettertid så konsekvensene.

Innunder jul ble barnet født. Etter barnets utseende å dømme ble barnefaren antatt ikke å være Lonyang, men antagelig mannen til kona. I alle fall anerkjente han det som sitt.

Lonyang fikk gå tilbake til arbeidet som frivillig blant gatebarna, men han har ikke blitt kalt til evangelist igjen.-

Lonyangs historie fokuserer flere etiske problemstillinger og dilemmaer som man møter i det moderne Kenya. Det dreier seg blant annet om

1. *Ekteskapets renhet.* Det er en utbredt tankegang at en mann kan ikke bo eller stelle seg alene, det må være en kvinne i livet som koker mat, vasker klær og som en deler seng med. Derfor blir det også svært følsomt når andre enn ektefellen nærmer seg en slik rolle. Det blir allment antatt at den som deler bord også deler seng. Og for kvinner på samme måte, det blir antatt at de lever med menn som fyller hele eller deler av en manns rolle i deres liv.
2. *Kirketuktens første del: Når og hvordan skal en sette en grense og gripe inn?* Folk flest reagerte svært negativt på Lonyangs opptreden, og det var nødvendig for menigheten å gripe fatt i det. Men hva gjør man i en sak der det bare foreligger rykter og indisier, og den det gjelder avviser alt?
3. *Korruperte myndigheter.* Kjensgjerningene talte for seg, men saken gikk i oppløsning hos politiet. Både den som ble anmeldt og Lonyang kjøpte seg fri. De som stilte spørsmål i etterkant, fikk opplyst at det forelå verken anmeldelse eller loggføring for noen slåsskamp på nevnte dato.
4. *Vanskelig å innrømme skyld.* Kjensgjerningene talte for seg, men Lonyang ville lenge ikke innrømme noe som helst. Mange kristne kan ha en svak erkjennelse av synd som synd og skyld innfor Gud. I fravær av vitner og ugjendrivelig bevis bedyrer mange sin uskyld og vanskeliggjør dermed oppgjør og tilgivelse.
5. *Holdningen til alkohol.* Den katolske kirke i Kenya har generelt stått for et inkluderende syn på alkohol og tradisjonell drikk (og røyking), mens protestanter har vært sterke på totalt avhold fra alkohol og tobakk som en del av bruddet med det gamle (med unntak av lutheranere med tyske forbindelser). I samfunnet er alkoholen samfunnsfiende nummer én og spiller en rolle som medvirkende årsak i de fleste problemer.

6. *Kirketuktens andre del: Når og hvordan gjenreise en fallen bror?* I noen grad rettet Lonyang seg etter menighetens råd, og flere forhold ble rettet opp. At han ikke var barnefaren beviser ikke at han ikke hadde hatt samkvem med kvinnene. De fleste mener at det hadde han – hvorfor skulle kvinnene ellers slåss så heftig? Altså, blir det hevdet, er noe erkjent, bekjent og tilgitt, andre forhold har forblitt uløste. Kan han gjeninnsettes som evangelist under slike omstendigheter?

Alkohol som samfunns- og familieproblem i Mongolia

Av Bjørn Steinar Hauge

Fakta om Mongolia (tal for Norge i parentes):

Storleik: 1,5 mill km² (323 000 km²)

Folketal: 2,8 mill (4,6 mill)

Forventa levealder ved fødsel: 64,89 år (79,54 år)

BNP/person: 1.900\$ (42.300\$)

Fakta om alkoholbruk i Mongolia (alle tal henta frå WHO's rapport fra 2006):

Alkoholforbruk per person pr år: 9 liter rein alkohol. (Norge: 6 liter)

Ca 13% av den vaksne befolkninga er avhengige av alkohol (omtrent det doble av tala for EU), 22% av menn og 5% av kvinnene..

Ca 12% av kvinnene har det siste året blitt slått av ein rusa, nær familiemedlem.

Alkoholen i det mongolske samfunnet

Alkoholmisbruk er truleg det største samfunnsproblemet i Mongolia. Der, som i dei fleste andre land, er problemstillinga samansett, med akutte og kroniske helseskader, samt problem med vold i familiane og samfunnet ellers.

WHO's rapport melder om eit årsforbruk på ca 9 liter rein alkohol pr person. Rekna etter volum, er forbruket størst av sprit (=vodka), øl og *airag* (gjæra hestemelk). Den nemnde WHO-rapporten angir ikkje konkret fordelinga, men andre undersøkingar har vist at spriten står for heile $\frac{3}{4}$ av det totale alkoholforbruket i Mongolia. Det store forbruket av sprit er svært forskjellig frå t.d. Norge, der sprit bare står for ca 1/6 av alkoholforbruket. WHO's rapport har kome fram til eit svært høgt tal for alkoholikarar: heile 22 % av mennene og 5 % av kvinnene. Den store overvekta av mannlige misbrukarar viser seg også i tala for vald i heimen, der altså ca 12% av kvinnene lever med vald pga alkohol.

Alkohol er ein viktig del av kulturen i Mongolia. Frå gamalt av har dei drukke airag ved alle slags sosiale samkomer. Airag inneheld omlag 2,5-3% alkohol, og er såleis i klasse med svakt norsk øl. Dette inneber dermed ein liten risiko for rus og helseskader.

Det er vodkaen (40% alkohol) som har brakt med seg dei mest uheldige konsekvensane. Vodkaen har kome frå Russland, og forbruket utvikla seg særleg i den tida Monoglia hadde eit tett samarbeid med Sovjetunionen (1924-91). I mange høve brukar dei vodka der ein i t.d Europa gjerne ville brukt vin, og dermed vert dei utsett for forholdsvis mykje meir alkohol. Dette igjen gjer at dei som drikk, gjerne drikk mykje når dei først er i gang. Altså: Måtehaldet har trange kår, særleg blant menn.

Vodkaen kjem fram i dei fleste sosiale samanhengar, både på jobb, i det offentlege liv og i familiare. Det vert drukke når noko skal markerast, og ikkje minst når noko skal feirast. Alkoholen har ei viktig rolle i fleire forskjellige ritual, og det er vanskeleg å unngå alkohol om ein vil vera saman med mongolane i deira liv, i kvardag og fest. I enkelte samanhengar er det direkte uhøfleg å avslå glaset med sprit ein får servert.

I åra etter 1991, der Mongolia har søkt politisk støtte og økonomisk bistand i Vesten, har dei teke etter dei vestlege landa i alkoholvanar også, og vin og øl har blitt meir vanleg.

I kommunisttida hadde dei fleste jobb, hus og nok mat. Etter Sovjetunionens fall trekte dei tilbake all støtte til Mongolia – det tilsvarte meir enn 1/3 av statsbudsjettet - og mongolane måtte brått klara seg heilt sjølv. Det store og brå bortfallet av støtte førte til total kollaps i økonomien, med påfølgande arbeidsløyse og manglar i all infrastruktur i landet. I kjølvatnet av dette auka alkoholmisbruket sterkt, og våre mongolske medarbeiderar sa at dei såg mykje meir åpenlys fyll nå enn i kommunisttida

Alkohol i arbeidslivet

Noko av det som utlendingar kommenterer og er forundra over når dei kjem til Mongolia, er at mange politifolk er rusa *på jobb*. Helsepersonell var også kjent for rus. Me opplevde sjølv fleire gonger at me kom til sjukehuset med pasientar, men vart avvist fordi legane på vakt var så rusa at dei ikkje kunne ta seg av pasientane.

Ellers hørde me rett som det var om ting som ikkje vart gjort eller som stoppa opp pga at dei som hadde ansvaret var fulle.

Desse døma viser kor stort problem dette er for Mongolia. Frå faglitteraturen veit me at slike tydelege utslag bare er toppen av isfjellet, og det betyr at det er mange fleire enn desse me *ser* som har eit alkoholproblem. Kva dette betyr for folkehelsa og samfunnsliv, kan me difor bare ana – men problemet er stort.

Eigne erfaringar i møtet med alkoholkulturen i Mongolia

Som utlending møter ein alkoholen svært tidleg. Ein kan ikkje unngå å leggja merke til at mange folk ein møter, er rusa, enten det er dag eller kveld. Dei før nemnde politifolka gjer inntrykk.

Sjølv er eg fråhaldsmann, og dette viste seg å vera ei utfordring i mitt daglege arbeid som leiar for HDP-S/D (Health Development Project in Selenge and Darkhan), i og med at eg så ofte var i offisielle møte med politikarar på både kommune- og fylkesnivå. Sidan me kom som utanlandske gjester skulle det ikkje sparast på noko, og vodkaen var sjølvsagt. Me skulle m.a. skåla for vertens gode helse, og dei kunne bli såra om me unngjekk å vera med på dette - då viste ein jo at ein ville vertskapet vondt! Alle avtalar skulle markerast med ein skål, og her gjaldt dei same reglane for kva som sømde seg.

Mitt personlege prinsipp-problem vart løyst ved at eg tok glaset til munnen, men lot vere å drikka. Dette vart godtatt av våre mongolske vertar. Ein og annan gongen lurte det seg litt sprit inn i munnen også, men det smakte så dårleg at det vart ikkje nokon vane.

Sidan me hadde eit prosjekt innan førebyggjande helsearbeid, meinte me som nordmenn at me måtte kunne hevda eit fråhalds-standpunkt. Me drøfta dette med våre mongolske medarbeiderar, og eg skjønna etterkvart at dei pleide å kviskra nokre ord i øyra til dei me kom for å møta, for etter ei tid forsvant spriten heilt frå våre møter.

Hausten 2000 sette regjeringa i gong ein anti-alkohol-kampanje, og då vart me brått heilt stuereine med vårt fråhalds-standpunkt, ja, me vart til og med brukt som eit godt eksempel ovafor andre. Dermed vart også dette eit bidrag frå oss til dei mongolske helsestyresmaktene, sjølv om det ikkje var med i dei formelle prosjektplanane.

Familievold

Me møtte stadig konsekvensane av alkoholrelatert familievold, og det gjorde alltid inntrykk. Det var historiar om slag, spark, voldtekt, incest og endåtil drap. Det var få storfamiliar som var forskåna for desse tinga, og ofra var for det meste kvinnene. I dei gruppene av folket som me arbeidde blant, vil eg tru at andelen kvinner utsett for vald var større enn dei 12% som vart funne i WHO-undersøkinga.

Alkohol i kyrkja

Før 1990 var det bare ein handfull kristne i Mongolia. Etter kommunismens fall har det kome misjonærar til landet, og etterkvart har det blitt mange kyrkjer. Desse unge kyrkjene og leiarane deira har markert seg tydeleg med eit standpunkt mot alkohol. Kyrkjene har ein klar misbruksførebyggande verknad, i og med at dei er eit tett fellesskap mellom menneske, og etikken er ein viktig del av kristendommen. Folk i kyrkja innrettar seg etter læra, og dei følgjer kvarandre opp. Det er vanskelegare å leva eit liv som ein sjølv finn det for godt, på godt og vondt. Folk bryr seg om kvarandre og hjelper kvarandre, men nokre føler nok også at dei blir litt vel mykje "passa på" av dei andre i kyrkjelyden. Ei destruktiv rusåtferd ville i dei fleste tilfella bli irettesatt at fellesskapet, og mange uttrykte at det var ei hjelp for dei.

Samandrag

Alkoholmisbruk er eit stort samfunnsproblem i Mongolia, med konsekvenser på mange plan.. Ca 13 % av folket er å rekna som alkoholikarar. Mange kvinner lid svært under vald frå mannlege familiemedlemer. Kyrkjene har markert seg mot alkohol, og vil i nokre tilfelle kunne hjelpe folk ut av misbruket.

Fokus på omskjæring av kvinner

Av Tone Høgetveit Qvalben

Som mangeårig Afrika-misjonær, sykepleier og jordmor i Etiopia og Kenya, har jeg levd i kulturer hvor omskjæring av kvinner blir praktisert. Særlig ble jeg oppmerksom på denne skadelige skikken da jeg jobbet i Pokot i Kenya.. Jeg vil derfor i denne artikkelen knytte an til min erfaring fra denne kulturen og til mine senere erfaringer fra Bale, Etiopia

Omskjæring er kulturelt betinget

Omskjæring av jenter/kvinner er kulturelt betinget og er ofte innledningen til en overgangsrite.. Denne skikken finner vi i kristne, muslimske og animistiske kulturer. Hvor denne skikken kommer fra er usikkert, men den har vært praktisert fra generasjon til generasjon. Omskjæring av kvinner foretas i land som ligger i et belte som strekker seg tvers over Afrika, stort sett sør for Sahara. Nyere forskning forteller at det også foregår i arabiske land, samt noen steder i Iran, Irak og India. Men de ulike typer av omskjæring forekommer ikke i like stort omfang overalt. Folket er overbevist om at omskjæringen må til for at jenta skal bli skikkelig kvinne, kunne gifte seg og føde barn. Disse tankene stikker veldig dypt.

Definisjon

Med omskjæring av kvinner menes alle inngrep hvor de ytre kjønnsdelene fjernes helt eller delvis eller som medfører annen skade på det kvinnelige kjønnsorgan.

WHO`s typologi:

1. Fjerning av forhud på klitoris.
2. Fjerning av forhud på klitoris, og delvis eller fullstendig fjerning av indre kjønnslepper.
3. Fjerning av vev, og gjensying av ytre kjønnslepper. Delvis eller fullstendig fjerning av ytre genitalia, og gjensying slik at vaginalopningen forsnevres.

FN bruker betegnelsen "Female Genital Mutilation" (FGM), som betyr; "kjønnslemlestelse av kvinner".

Helsemessige konsekvenser.

Kortsiktige konsekvenser av omskjæringen er blødning og smerte. I dagene som følger kan det oppstå infeksjoner som stivkrampe, HIV smitte og ytterligere blødninger. Ikke sjelden dør jentene..

Av de langsiktige skadevirkninger kan nevnes problem med vannlating, sterke menstruasjonssmerter og magesmerter. Kronisk infeksjoner og ufrivillig ufertbarhet er også beskrevet. Mange kvinner får problemer ved første fødsel. Da må et nytt inngrep til. Kvinnen må åpnes på nytt. Omskjæringen har gjort fødselskanalen for trang. Det er ikke sjeldent at det første barnet dør.

De psykiske skadevirkningene vet vi lite om. Men omskjæring kan sette sitt varige preg på kvinnens liv og sinn.

Omskjæringsriten i Pokot-kulturen

Omskjæringen av jentene er en del av en overgangs rite i Pokot. Fra å være jente skal hun nå tre over i de voksnes rekke. I dag omskjæres jentene når de er 10-12 år. Undervisningen, som også brukes i dag, var i utgangspunktet tenkt til jenter i 14–18 års alder. Når omskjæringen nå skjer på så tidlig stadium passer ikke undervisningen til aldersgruppa.

Omskjæringssermonien planlegges i god tid før festen. Det brygges øl i store tønner og alt legges til rette for den store omskjæringsfesten. 3-4 jenter omskjæres samtidig. Det danses og drikkes mye øl hele natten før omskjæringen. Jentene er med i dansen. Tidlig om morgenen går de ned til elva sammen med mødrene for å vaske seg i kaldt vann.. Omskjærersken er klar og jentene blir plassert på en liten stein.. De blir bedt om å holde hendene over hodet mens første del av omskjæringen foregår. Kvinnen som utfører selve inngrepet bruker enten en flatbanka spiker, kniv, barberblad eller en annen skarp gjenstand til å kutte bort

klitoris og kjønnsleppene. Kniven er ikke steril, og mange jenter får infeksjon eller forblør seg etter inngrepet..

Første delen av inngrepet er offentlig. Da skal jentene bevise sin tapperhet for offentligheten ved ikke å vise tegn på smerte, - ikke gråte. Siden blir operasjonen fullført i lukka forum uten noen form for bedøvelse.. Flere kvinner holder henne fast slik at omskjærersken kan få utført jobben. Nå kan hun gråte og gi seg over til smerten.

Etter dette blir jentene isolert fra familien og miljøet i tre måneder Den første måneden sitter de i små grupper med beina sammen for at såret skal gro. De blir tatt vare på av de gamle konene i bygda, de lokale jordmødrene. Når den verste smerten har gitt seg begynner undervisningen. Mødrene underviser dem i voksenlivets hemmeligheter, hvordan de skal bli gode koner og mødre.

Når såra er grodd, etter tre til fire uker, blir de kledd i skinnklær og kan etter hvert bevege seg rundt i området, hvitmalte (av kalkstein) i ansiktet, på beina og hendene. Bruskorker fungerer som bjeller bak i beltet utenpå skinnklærne. I denne tiden har de lov til å være "rampete" og vanker ofte i flokk langs veiene. Bjellene skal hindre familiens menn og da særlig fedrene og onklene i å møte jentene. Mødrene blir vist stor ære i denne tiden. Besmykningen viser det.

Når tre måneders perioden er over, er jenta klar til å gifte seg. I stedet for et smykke av bare brun treperler rundt halsen får hun nå et fargerikt og vakkert smykke. Det blir laget til en stor fest for jentene som nå er "ferdige" kvinner. Etter å ha vært i en mellomverden i tre måneder skal hun tilbake "i verden" som en gifteklar jente.

Kenyas første president Jomo Kenyatta forsvarte omskjæringen av jentene som en del av et overgangs ritualet. Han brukte ordet "initiering" om ritualet, og legger dermed vekt på inngrepets betydning som rite ved overgang til voksenstatus. I dag er skikken forbudt med lov.

I de senere år har flere og flere begynt å forstå at omskjæring ikke er nødvendig for å bli gift. Det å ikke bli gift er stor skam i Pokot. Da blir de reknet som barn. Gifte kvinner har status og er sikra i alderdommen. Så frykten for å være annerledes var stor blant jentene.

Case

Helene er en moden gift kvinne, ca. 40 år og var leder av kvinnearbeidet i Pokot. Hun har selv født 9 barn. Mannen hennes arbeider som evangelist og bonde. Som 17 åring valgte hun å la seg omskjære. Foreldrene presset henne ikke. I de dager var det meget uvanlig å gifte seg før de var omskåret. Hun forteller selv;

Tidlig om morgenen den dagen da omskjæringen skulle finne sted, sang jeg og de andre jentene om at nå er dagen kommet og

vi er klare for å bli omskåret forteller Helen. Vi skulle sitte med ansiktet vendt mot solen, som en tilbedelse av den. Selv om omskjæringen var fryktelig smertefull, skulle vi ikke vise tegn på smerte. Det var ikke bra å gråte.

Etter omskjæringen lå vi jentene med beina sammen. Såra våre var veldig vonde. Mødrene våre stelte med oss og vaska såra. Noen ble infisert.

Da såret mitt begynte å heles, fikk jeg problem med menstruasjonsblodet. Det var blitt for liten åpning så blodet kunne ikke komme ut. Jeg ble da tatt til sykehuset og der ble jeg operert. Det var også veldig smertefullt, som en ny omskjæring.

I denne perioden da vi satt med beina sammen, ble vi matet av mødrene våre. Vi fikk ikke lov til å spise selv. Vi var urene. Mødrene våre kom med mat. Vi fikk så vidt lov til å gå på do. Såret måtte ikke sprekke opp igjen. Åpningen skulle helst bli så liten som mulig.

De gamle kvinnene underviste oss om hvordan vi skulle bevege oss for ikke å forstyrre helingsprosessen.. Hele denne tiden fikk vi ikke vaska kroppene våre. Undervisningen inneholdt også ting som hvordan hjemmet bør være, hvordan vi skal leve sammen med en mann, hvordan være gode husmødre og bli en god mor.

Etter en tid, 3 til 4 uker, da såra hadde grodd, ble vi tatt med til elva for å vaske oss. På vei til elva sang vi sammen med mødrene våre mens vi viste fram kroppene våre. Sangene var en invitasjon til mannen.. "Nå er vi klare til å ligge med menn," sang vi.

Vi nevnte mannens kroppsdeler ved navn og var stolte.

Deretter ble vi malt hvite på armene, beina og i ansiktet. Dette ble gjort for at vi skulle bli mest mulig ugjenkjennelige. Far min skulle ikke se meg. Derfor fikk vi også "bjeller", som var en del brus korker hengende i ei snor bak på ryggen. Da denne tiden var omme, ble det laget det til en ny fest. Da kom far med gaver til meg. Sangene som ble sunget under omskjærings festen bar sterkt preg av stolthet. Vi fortalte i sangene om at nå har vi nådd målet, fullført omskjæringen. Vi har seiret og er stolte over den makt vi dermed har fått. Den makten og styrken vi har fått gjennom omskjæringen, gjør oss til virkelige kvinner.

Det var også vanskelig for oss å få hjelp av jordmødrene ved barnefødsler dersom vi ikke var omskåret. I dag er det mange lokale jordmødre som er imot omskjæringen. De har fått undervisning og mange av dem har blitt kristne. De hjelper nå med glede jenter som ikke er omskårne. Flere av de lokale

jordmødrene som tidligere har omskåret jentene er nå med og råder jentene til ikke å la seg omskjære.

I dag er jeg ikke glad for at jeg er omskåret, men den dagen jeg lot meg omskjære ønsket jeg det. Nå vet jeg at det ikke er bra. Sangene og undervisningen jeg fikk var ikke bra. I dag har jeg ikke problem med kroppen min. Det gjør at jeg i dag ikke har problem med mine følelser overfor hun som omskar meg.

Jeg hadde store problemer da jeg skulle føde min førstefødte. Jordmødrene måtte kutte meg mye og det var fryktelig vondt. Alt var som et stort sår, mye verre en omskjæring. Barnet ville ikke komme ut. Jeg var så igjengrodd at barnet hadde store vanskeligheter med å komme ut. At den lange åpningstiden og utdrivningstiden også var farlig for barnet, viste jeg ikke da.

I dag lærer jeg jentene å leve etter Guds ord. Det som foregår rundt omskjæringen er ikke av det gode. Flere og flere av jentene velger å ikke bli omskåret. I dag tenker vi å lage til fest for jenter som har klart å stå mot omskjæringen. I skoleferien samler vi jenter i 12 til 15 års alderen, underviser dem i det å bli en voksen, kristen kvinne som er i stand til å ta ansvar for sitt eget hjem.. Vi må også undervise jentene i hvordan hjemmet skal være, hvordan de skal leve sammen med sin mann og stelle sine barn. Jentene våre skal ikke utsettes for denne vonde skikken. Jeg underviser mine jenter hjemme også om dette, avslutter Helen.

Refleksjoner

Problemet med omskjæring av kvinner foregår i mange etniske grupper i Afrika der NLM har sitt arbeid. Det bør settes mer fokus på dette problemet og arbeides mer aktivt for å få slutt på denne skadelige skikken.. Arbeidet mot omskjæring bør intensiveres i NLM's helsearbeid, kvinnearbeid etc.

Skikken er ikke religiøst betinget, men grunner seg i sterke, gamle tradisjoner.. Det er derfor viktig å undervise alle ikke bare kvinnene.

Det nytter!

I Pokot, Kenya, ser vi at opplysningsarbeid har forandret hele bygdelag. Mange unge jenter har stått mot omskjæringen, giftet seg og fått barn. Disse blir gode rollemodeller for unge jenter og gutter. Mange har blitt kristne og fått tilhørighet i en menighet. Dette gjør det lettere for dem. Her får de støtte og kjenner på tilhørighet..

I Etiopia, Raytu distrikt i Bale, fikk jeg være med å holde work-shop for kvinner og menn med lederansvar. Området er sterkt muslimsk så vi inviterte muslimske mannlige ledere (sjeiker). Kvinnene var lokale jordmødre og omskjærerske. Alle som var invitert møtte fram og var til stede i 2 dager. Sykepleieren i distrikt underviste om farlige helse konsekvensene som FGM fører med seg. Sonekontoret i Bale som arbeider mot skadelige skikker for kvinnene la fram "familieloven" som forbyr FGM. Vi hadde også med oss en koranlærer og en dommer i muslimsk familierett. Begge har engasjert seg mot kvinnelig omskjæring. Mange tror at Koranen påbyr omskjæring av kvinner, så det var viktig å få avkreftet dette.

Resultater ble overraskende og oppmuntrende:

1. Stopp FGM fra dags dato.
 2. Slutt med flerkoneri etc.
 3. En komité på 7 personer ble valgt for å følge opp bestemmelsen.
- Det er og startet et nytt prosjekt innen Mekan Yesus Synoden i Bale.

I Borana har Elsabet Golti, som er ansatt i kvinnearbeidet undervist mot omskjæringens problem i Borana distriktet.

Det er og satt i gang arbeid i sør vest synoden i Etiopia.

Omskjæring av kvinner er skadelig og helsefarlig. Derfor bør vi gjøre hva vi kan for på forebygge. Da denne skikken er så dypt forankra i kulturen kreves det mye undervisning. Her kan vi som misjonere være pådrivere og undervise våre medarbeidere. Selve undervisningen i distriktet bør de nasjonale gjøre selv da det har mye større gjennomslags kraft.

Misjonæren og menneskerettigheter

Av Dagfinn Solheim

Sier Bibelen noe om menneskerettigheter?

Bibelen er boken som forteller om Guds rike som også blir kalt rettferdighetens rike. Det er tale om vår rettferdighet overfor Gud, men også om rettferdighet blant mennesker som han har skapt. Når det gjelder rettferdighet blant mennesker er det tale om et fullkomment fremtidig Guds rike, men også om rettferdighet som skal utøves her og nå.

Profetene i Det gamle testamentet taler mye om dette. De taler om dommen over dem som vrerger retten og tar seg selv til rette. Retten skal nå fram til armingene, de vergeløse, de som er offer for vold, innflyttere, farløse og enker. Gud blir vred og sender dom når "menneskerettighetene" brytes.. Han sender profeter som sin røst for å refse og advare konger, prester og andre som vrerger retten.

I Det nye testamentet er det mye tale om vår rettferdighet for Gud. Men også NT taler om at vi skal leve et rettferdig liv, vi skal oppdra mennesker i rettferdighet, elske rettferdighet og hate urett. Rettferdigheten består bl a i å gi ti, strø ut til de fattige.

Menneskerettigheter - Litt av historien

Menneskerettserklæringen ble vedtatt på FNs generalforsamling 10. desember 1948. Disse menneskerettighetene har vært et banner for menneskets verdi og like rettigheter for alle i snart 60 år. Vi kan neppe overvurdere dets verdi i kampen mot tortur, undertrykkelse og nedverdiggende forhold for mennesker under totalitære og andre regimer. Den vide anerkjennelsen av menneskerettighetserklæringen har gitt den stor makt, også i forhold til autoritære regimer.

I Europa er arbeidet for menneskerettighetene fulgt opp av en **eupeisk kommisjon for menneskerettigheter**, og en **eupeisk domstol for menneskerettigheter**, fra 1952. Viktige prinsipielle avgjørelser kan innankes for denne domstolen, og det fins også muligheter å få en sak anket til domstolen. Siden har vi også fått en konferanse for sikkerhet og samarbeid i Europa (CSCE), fra 1975.

I misjonsarbeidet har menneskerettighetserklæringen vært en sterk støtte der en møtte mennesker som levde i fattigdom, undertrykkelse og uverdige menneskelig forhold. Erklæringen har fått innpass i ulike politiske systemer. Det er ikke så lett å anklage noen for politisk virksomhet når en viser til en internasjonalt anerkjent erklæring. Et av feltene vil være religionsfrihet, men like viktig er det for misjonen å

kjempe for de grunnleggende menneskelige verdier og rettigheter. Misjonen tar sikte på frelse og frigjøring fra syndens slaveri. Det er tale om frelse til et evig liv. Men Bibelen er også klar når det gjelder sosiale og menneskelige relasjoner. Vi står sammen i kampen mot undertrykkelse og utnyttelse, og for likeverd og hjelp for dem som har vanskelige livsvilkår.

Kampen for menneskerettighetene startet ikke i år 1948. Sigurd Opsahl har gitt en god oppsummering av kampen for menneskerettighetene i sin bok fra 1946. Perspektivet er fredskonferansen i Paris, etter den 2. verdenskrig. Her hadde en et tilbakeblikk på en grell motsetning til menneskets verd og rettigheter. Opsahl tar oss med på en reise fra oldtiden fram til 2. verdenskrig. Han ser det ut fra et kristent synspunkt og begynner med Matt 23,8: *én er deres mester, men dere er alle brødre*. Han definerer ordet slik: «Vi kunne si at med menneskeretter forstår vi de friheter og retter overfor inngrep utenfra som til enhver tid anses nødvendige for at mennesket skal ha sitt fulle menneskeverd.»

Alle mennesker har en uendelig verdi og personligheten har et område som er ukrenkelig og som andre ikke har rett til å bestemme over. En av de fremste rettighetene er å kunne tilbe Gud i samsvar med sin egen samvittighet, tros- og samvittighetsfrihet.. Andre rettigheter er knyttet til rettssikkerhet og uavhengige domstoler, vi har en kamp for ytrings- og pressefrihet. Det er også tale om rett til arbeid og rimelig lønn for arbeidet. Videre kan en tale om rett til utdanning.. Spesielle grupper blir også spesielt ivaretatt, f eks minoritetsgrupper som det har vært fokusert på i det siste. (sml KV sitt møte i Brasil i 1997) Barna har fått sin spesielle konvensjon for menneskerettigheter, underskrevet i New York i januar 1990.

Menneskerettigheter i ulike sammenhenger

Noen vil hevde at menneskerettighetene er en europeisk oppfinnelse som ikke fattige land har råd til å bry seg med. Det er feil, det er mange land og folk i den tredje verden som har sett menneskerettighetene og det de omtaler som viktig og som kjemper for slike rettigheter og friheter i sitt eget land. Det finnes utallige eksempler på dette både i Afrika, Latin Amerika og Asia. I Tanzania har vår egen samarbeidskirke tatt opp slik spørsmål og har kommet med en skriftlig erklæring: *The Bagamoyo Statement*, 1994 Bishops Summit on Economic and Political Democracy. Vi kan også vise til boken: *Human Rights and Religion: The Case of Sudan*. Boken *The Indian Awakening in Latin America* er nettopp en bok som tar opp disse spørsmålene.

Bolivia

La oss ta et eksempel fra Bolivia i Sør-Amerika. Materne sin bok tar opp

oppvåkningen blant indianerne i Sør-Amerika. De ønsker å kaste av seg åket de har båret i 500 år. Bakgrunnen er etnisk utryddelse der 9/10 av befolkningen ble drept eller døde som følge av kolonialiseringen.. Erklæringer av indianerne i Sør-Amerika vender seg naturlig nok også til både katolsk og evangelisk misjon, både med kritikk og oppfordring til å forstå deres religion og kultur.

«**Tiahuanacu-erklæringen**» - eller «Manifesto of Quechua and Aymara Indians»

Bakgrunnen er økonomisk utnyttelse og kulturell og politisk undertrykkelse. Det er ingen likestilling for indianerne. Det trengs frigjøring og at bøndene blir selvbevisste.. Noen grunnleggende områder blir nevnt:

1. Kulturen er blitt ødelagt og en er blitt opplært til å imitere andre kulturer. En har glemt røttene. De har vært underlagt en «paternalisme» (ovenfra og ned holdning) som har fått dem til å tenke på seg selv som annenrangs borgere. De er verken blitt forstått eller respektert. Skolene har gjort oss fremmede for vår egen kultur.. De vil forandre oss til en slags upersonlige «mestiser» (blandingsfolk). Vi er blitt pådyttet vestens kultur og kapitalisme. Vestens individualisme er heller ikke en del av vår arv.
2. Vi må legge vekt på vår historie. For 500 år siden var vi et høytstående samfunn. Vi er blitt kvitt noen av undertrykkerne (landlorden), men systemet har en altfor individualistisk ramme.
3. Økonomien for indianerne må bedres. Vi produserer 78 % av nasjonalproduktet, men mottar bare 34 %. Bøndene er ennå svært fattige. Nyorganiseringen må skje ut fra våre egne premisser. For å få styrke må vi organisere oss.
4. Vi må danne politiske parti og delta reelt i politikken. Dette vil også være en nøkkel for at Bolivia skal utvikle seg sunt økonomisk..
5. Vi trenger arbeidsorganisasjoner for bøndene. Altfor lenge har vi vært styrt fra byene, ovenfra og utenfra. Vi må velge våre egne med røtter i vår egen kultur.
6. Opplæringen på landet har vært svært mangelfull. Når det gjelder innholdet har skolen vært en ny form for ødeleggelse og utslettelse av kulturen. Lærerne har vært «hjernevasket» og uten røtter i samfunnet. Økonomien i skolevesenet har også vært svært dårlig, med mangel på det meste. Ikke alle på landet har kunnet gå på skole.

I tillegg til dette blir det sagt at landet mangler infrastruktur, ekspressveier, elektrisitet og sykehus. Selv om fokus i erklæringer er på situasjonen for bøndene, blir også andre grupper nevnt: gruvearbeidere, fabrikkarbeidere, arbeidere i bygg og anlegg, transportarbeidere. Også disse lever under de samme dårlige kår og blir utnyttet.

Dette er et rop som taler om utnyttelse og undertrykkelse. Men samtidig en frimodighet når det gjelder framtiden. Evangeliske kristne blir i erklæringen bedt om å samarbeide med dem for frigjøring. Inntrykket i 1998 var at det ennå er en lang vei å gå.

Vi vet at det er diktatorer og ideologier som setter hindringer i veien, men det må ikke få oss til å gi opp kampen. En av de organisasjonene som har virket sterkt for menneskerettighetene er «Amnesty International».. Medlemmene i denne organisasjonen har arbeidet for å lette situasjonen for samvittighetsfanger. De har satt søkelys på fengslene og arbeidet for å få bort tortur, lemlestelse og dødsstraff. De utarbeider kataloger over brudd på menneskerettighetene i de forskjellige land og kontinent. Her kan en finne oversikt over terror, geriljavirksomhet og systematisk utryddelse av slike, dødsskvadroner, likvidering mv. AI er blitt en sterk organisasjon som gjerne blir hørt internasjonalt.

Kirkenes Verdensråd og andre grupper og teologiske retninger (frigjøringsteologien) har tatt opp disse spørsmålene i sin bredde. De har satt fingeren på viktige spørsmål for oss som kristne og misjonsbevegelse.. Vi må fokusere på de samme tingene, men vise til en annen vei å gå. Mange har klart uttalt og tenderer til å sette samfunnsspørsmålene og menneskerettigheter opp imot den enkle forkynnelsen av evangeliet og vanlig «gammeldags» misjonsarbeid. De går sammen med politiske og ideologiske bevegelser for å fremme sin sak. De nytter stort sett de samme metodene. Det blir gjerne hevdet at en må ikke pusle med de små enkle tingene som misjonen gjør, men ta ondet ved roten og gjøre noe som får større virkning og har større kraft.

Menneskerettighet og misjon.

Som misjonærer i NLM skal vi holde oss fra politisk virksomhet. Men det betyr ikke at vi kan avholde oss fra å uttale oss om urett, undertrykkelse og ting som virker diskriminerende og nedverdiggende på mennesker og grupper av mennesker. Vi kan neppe ha en hel Bibel om ikke dette skulle angå oss.

Forskjellige måter å arbeide på

Selv om vi avholder oss fra politisk virksomhet er det flere måter å arbeide for menneskerettigheter på. Den første måten er rett og slett våre liv. "Alle mennesker er født med samme menneskeverd" (art 1). Dette kan leves ut og viser i våre holdninger. Hvordan behandler vi dem vi arbeider sammen med og iblant. Tar vi del i undertrykkelse og forakt for minoriteter og dem som er fattige, eller viser vi oss som en motkultur? Som misjonærer er vi forbilder og blir lagt merke til. Vi kan her også tenke på hvordan Jesus møtte mennesker på sin tid.

En annen nærliggende måte å fremme menneskerettigheter på er ved praktisk arbeid og hjelp. Bistand og diakonalt arbeid er en måte å vise nestekjærlighet på. Det betyr også å løfte de svakeste. Hjelp til de fattigste må ikke bare bli nødhjelp der de fattige ikke kommer lenger enn å hele tiden få hjelp utenfra.. De må få hjelp slik at de selv kan ta fatt i situasjonen og bedre sine kår. Det å kunne forsørge sine egne er en viktig del av menneskeverdet. Noen ganger kan advokathjelp være det som trengs for at mennesker skal komme fri fra undertrykkelse og urettferdighet.

En misjonær må også mange ganger bruke ord mot urettferdighet og undertrykkelse.. Her kan en stå i fare for å bli anklaget for å blande seg inn i politikk og landets indre anliggender. En må kjenne den lokale situasjonen. Guds ord er en surdeig som i seg selv taler mot utnyttelse, undertrykkelse og urettferdighet. Forkynnelsen av Ordet vil være en surdeig som skaper noe hos dem som hører. En misjonær må lytte til de fattiges og undertryktes røst. Ofte har Bibelen vært en kilde til menneskelig frigjøring og oppreisning fra uverdige kår. Det er imidlertid neppe én oppskrift på hvor konkret en misjonær skal og bør være i forhold til disse spørsmålene. Stundom vil situasjonen være best tjent med at misjonæren har en lav profil. Andre tider vil det være på sin plass å si klart fra – for å støtte lokale kristne. Det å være der, ved siden av den som lider, er i seg selv en viktig tjeneste.

Religionsfrihet

Menneskers verd og likhet gjelder uavhengig av rase eller religion. På en måte står menneskerettighetene over religionene. Det er nemlig ikke slik at en kan bryte grunnleggende menneskerettigheter med henvisning til en religion eller religiøse skrifter eller religiøse ledere. Dette gjelder urett som blir begått mot mennesker som står utenfor en spesiell religion og de som lever innenfor og er medlemmer. Samtidig må en verne om religionens selvstendighet og rettigheter. En må ikke i toleransens navn prøve å tvinge religionen og dens medlemmer til å tilpasse seg på områder som ikke krenker andre mennesker. Det er også fare for stigmatisering og diskriminerende framstillinger av andre religioner.

Menneskerettighetene sier at enhver har rett til tanke-, samvittighets- og religionsfrihet. Denne rett omfatter frihet til å skifte religion eller tro, og frihet til enten alene eller sammen med andre, og offentlig eller privat, å gi uttrykk for sin religion eller tro gjennom undervisning, utøvelse, tilbedelse og ritualer.

I misjonsarbeidet er vi med på et arbeid som fører til at mennesker omvender seg. De som skifter religion møter ofte motstand fra sin egen familie og slektninger, fra sin egen gruppe eller stamme og stundom

også fra myndigheter. Misjon kan aldri være proselytisme i den forstand at vi lokker eller tvinger mennesker til tro. Det er alltid den enkelte selv som må bli overbevist og ta ansvarlige valg. Likevel er det viktig når vi står i et misjonsarbeid, at vi nøye tenker gjennom den situasjonen den nyomvendte står i. Vi må hjelpe til at både enkeltpersoner og myndigheter ivaretar menneskene sine retter både til å skifte religion og til å utøve sin religion. Særlig er det en utfordring for teltmakere og andre som arbeider i land med totalitært styre. Hvordan kan en medvirke til at det enkelte menneskes verdi og rettigheter blir ivaretatt?

Det vil alltid være urett og forfølgelse i verden, også av religiøse grunner. Men det er ikke en unnskyldning for å godta uretten. Paulus ble forfulgt, steinet og utsatt for mange slags overgrep. Han måtte tåle mye. Det vil alltid være et element av å lide for Kristi skyld. Men samtidig anket han sin sak inn for keiseren. Han ville ha saken prøvd prinsipielt ved den høyeste domstolen. Som borger hevdet han sine rettigheter.

Evangeliet og menneskerettigheter

Vi vil være med på å understreke at det trengs arbeid på mange plan, ikke minst trenger en å avdekke skjevheter, undertrykkelse og fattigdom, samt diskriminering bl a av minoriteter. Likevel vil vi hevde med styrke at vår oppgave og endog en helt sentral og viktig oppgave, også i dag, er forkynnelsen av evangeliet. Det er egentlig bare evangeliet som kan frigjøre mennesker. Det er sannheten som frigjør sier Jesus og sannheten og veien er Jesus selv. Det fins ingen større kraft som kan omskape menneskene og sette dem fri. Friheten er først og fremst en frihet fra synden og Satans herredømme. Men det er ikke atskilt fra vår hverdag. Den som er frigjort er frigjort til tjeneste for Gud og sin neste. I Guds kjærlighet vokser kjærlighet til menneskene frem. Vi kan gjerne ta frem mange mangler ved Guds kirke på jord, men det fins ingen sterkere kraft til forvandling og nytt liv. Gud kan gjøre under i mennesker i dag. Han kan bøye hjertene. Der har får slippe til skjer det noe.

Derfor er forkynnelsen av evangeliet det viktigste vi kan gjøre. Vi skal fortsette med det og ha stor frimodighet, også når det gjelder spørsmål om hvordan menneskene lever sammen, når det gjelder urettferdighet og undertrykkelse. Det betyr at i opplæringen og i vår omgang med kristne, også på misjonsmarken, så må disse spørsmålene komme fram og diskuteres. Gud er en rettferdig Gud, som ønsker at vi skal leve i rettferdighetens rike, i pakt med hans ord. Han er de svake sin støtte og de undertrykte sin hjelper. I denne ånd skal også vi virke. Vi skal reagere mot urett slik Guds ord reagerer. Menneskerettighetene vil være en hjelp i denne kampen fordi de uttrykker seg klart på mange felt,

der menneskene synder mot skaperverket og mot hverandre. Menneskerettighetene gir også en plattform som gjør det mulig med dialog over religionsgrensene.. Det er viktig når det gjelder disse spørsmålene, ikke minst der kristne er en minoritet. De kan likevel være en surdeig. Det er jo det bildet Bibelen tar fram. Men det er viktig for at surdeigen skal virke at de vonde blir avslørt. På den måten kommer sannheten fram, ikke bare teoretisk, men i hverdagen.

Gud vil ikke at menneskene skal krenkes, men få leve ut det livet han har gitt og skapt.. Gud vil at menneske skal bruke sine gaver til beste for andre. Vi må komme bort fra å stykke opp Guds ord. Guds ord taler både om evig frelse og et liv i etterfølgelse og forsakelse. En kristen kan ikke lukke øynene for de fattige, lidende og undertrykte. Også i Norge er det grupper som må nevnes spesielt. Det gjelder innvandrere, barnet i mors liv, mennesker med forskjellige handikap, eldre mennesker (sml aktiv dødshjelp). I en gjennomsyret materialistisk tankegang og politikk vil også skoler og utdanning med klart kristen profil stå i fare. Det kan nyttes både lovgivning og økonomisk press mot slike skoler.

Kirken har selv til tider vært undertrykkende og til de grader krenket menneskerettighetene.. Men mye av tiden har kirken vært passiv og lunken i disse spørsmålene. Likevel er det tider da kirken har vært aktiv og holdningsskapende.. Vi tar med et sitat av Fritjov Birkeli i 1977: «som sagt våknet vår norske kirke opp av sin tornerosesøvn under siste verdenskrig.. Vi begynte å se at menneskerettighetene angår oss selv i høyeste grad. Så kom kirken med den ene erklæringen etter den andre, ikke bare mot tap av friheten for norske borgere eller sensur over kirken eller samfunnet, men også f eks til fordel for jødene. Man forsto at det ikke bare var nok å forkynne, men man måtte peke på konsekvensene av denne forkynnelsen med hensyn til menneskeverdet og menneskerettighetene..» Det trengs at kirken sammen med skolen og heimene driver et holdningsskapende arbeid på dette feltet. Som Arnulf Øverland sa: «Du må ikke tåle så inderlig vel den urett som ikke rammer deg selv..»

Som misjon og misjonærer blir vår hovedoppgave å forkynne, lære og undervise. Noe av denne undervisningen er offentlig, fra talerstolen. Like mye vil foregå i mindre grupper og på tomannshånd. I noen land vil disse spørsmålene være ømtålige og en kan ikke alltid si like mye offentlig. Men vi må likevel være en surdeig. Vi må ikke tie om den uretten vi ser, men måten vi kan si fra på vil variere. Språkopplæring og bibeloversettelse har vært indirekte redskaper som ofte i stor grad har vært med på å gi folk selvrespekt og etter hvert mer innflytelse. Dette viser at en ofte må arbeide på lang sikt og med stor tålmodighet.. Men vi skal være oss bevisst at evangeliet er en kraft. Til frelse men også til frigjøring. Gud reiser opp den svake og gir den ringe stor kraft. Gud

virker på forskjellig vis, han har veier ikke vi ser og forstår, men vi er også hans medarbeidere - som skal virke i pakt med det bibelske budskap. Bibelen er ikke bare et «åndelig» budskap som ikke skulle ha noe med vår hverdag å gjøre. Ordet omskaper, oss og dem vi deler det med. Det går an å være bevisst i denne omformingsprosessen. Gud sier mye om hvordan vi skal omgås hverandre.

Litteratur:

Andreassen, Bård & Ryan, Odd, Menneskerettigheter: en dokumentsamling, ad Notam, Oslo, 1991

Atle, Eart m fl, Freedom in a Democracy Modern World Series, The Bagamoyo Statement, 1994, Bishops Summit on Economic and Political Democracy

Bakkevik, Trond, Kristus frigjør og forener - fra KV møte i Nairobi (1975), Aschehoug, Oslo, 1976

KrF konferanse, Menneskerett – menneskeverd, Lunde, Oslo, 1977
Materne, Yves (ed), The Indian Awakening in Latin America, Friendship Press, NY, 1980

Montgomery, John Warwick, Human Rights & Human Dignity, Zondervan, Grand Rapids, 1986

Opdahl, Sigurd, Kampen om menneskerettene, Land og Kirke, Oslo, 1947

Smith, Axel, Rett fordeling - Om normer for en kristen politisk etikk. Luther, Oslo, 1982

Silvennoinen/Suksi, Human Rights and Religion: The Case of Sudan, Institute for Human Rights, Åbo, 1997

Kristne verdier og kristne mennesker

- i tjeneste for vårt samfunn

Av Aud Kvalbein

- Hvem stemmer for forslaget?**
- Hvem stemmer mot forslaget?**
- Da har flertallet vedtatt at**

Denne praktiske situasjonen er velkjent fra kommunestyre og bystyrer over det ganske land. Det samme utspiller seg omtrent daglig i Stortinget fra nasjonalforsamlingen møtes om høsten til de tar sommerferie i juni. Det er flertallet som bestemmer små og store ting både på nasjonalt plan og i lokalsamfunnene.. Denne situasjonen er det derfor viktig å ha fokus på når vi snakker om kristent samfunnsengasjement.

Hvem er til stede når avgjørelsene tas?

Mange beslutninger må tas på vegne av fellesskapet. Skal kommunen fortsatt eie kraftselskapet? Skal ekteskapet fortsatt ha fortrinn som samlivsform i Norge? Skal kommunen prioritere å pusse opp kirken i år? Skal det bygges småhus eller høye boligblokker? Skal barna ha ett eller to fremmedspråk på skolen? Hvor skal sykehjemmet ligge? Hvem skal ha skjenkebevilling og hvor langt på natt skal de ha lov til å skjenke på den lokale kroen? Skal det være tillatt for forskere å sette menneskelig arvestoff inn i dyreegg og forske på det? Hvordan stiller samfunnet opp for dem som er kommet på livets skyggeside? Får det kristne ungdomsarbeidet økonomisk støtte til sin virksomhet av kommunestyret?

De politiske avgjørelsene angår oss. Mange politiske beslutninger kan synes trivielle, mens andre vedtak får helt avgjørende betydning for hvordan livet skal arte seg framover i landet vårt. Det teller hvem som er til stede når politiske saker skal forberedes og beslutningene skal tas. Er det noen der som hevder standpunkt basert på kristne verdier?

For at man skal være til stede når det gjelder, må man også ha vært til stede hele tiden, og opparbeidet seg respekt og tillit over tid. Det nytter ikke bare å hoppe inn i det politiske systemet når man selv ønsker det og synes at det er noe viktig som står på spill. Fra kristent hold er vi vant til at kall betyr trofasthet i det daglige og over lang tid. Det samme gjelder i politikken.

De som tar avgjørelser på vegne av fellesskapet, er vanlige mennesker med holdninger, verdier og tanker. De er slett ikke verdinøytrale selv om noen liker å hevde det, for verdinøytralitet finnes ikke. Verdiene til politikere og partiene tyter ut overalt. Det som er spørsmålet er heller

hvilke verdier som er til stede når politiske vedtak blir fattet.. Sett i dette lyset blir frykten for å blande kristendom og politikk noe merkelig.

Makt og kompromisser

Det har ofte forundret meg at det i menigheter og forsamlinger ikke blir forkynt sterkere at kristne må ha et aktivt samfunnsengasjement. Man kan heller blitt sett litt skjevt til dersom man åpner munnen og oppfordrer noen til politisk aktivitet. Politikk blir sett på som skittent spill, som maktkamp.

Det er riktig at politikk har med makt å gjøre. Hele hensikten er å påvirke med tanker og verdier og skape flertall for gode forslag. En som har et politisk verv, må derfor søke å få innflytelse og sette et godt stempel på avgjørelsene som tas. Det er selve oppgaven. Dersom man søker makt for å få igjennom det man kan klare av gode saker, kan jeg ikke se noe galt i å søke innflytelse.. Det som blir galt, er dersom en politiker søker makt for sin egen skyld og for maktens egen skyld.

Et annet spørsmål er kompromisser. Mange kristne liker ikke det. Vi er opplært til å ha rene standpunkter og holde flagget høyt hevet.. Dersom en kristen gruppe hadde hatt makten alene, kunne man kanskje tenkt slik.. Men kristne har langt fra makten alene. Vi må også stille spørsmål ved om det ville vært rett av et eventuelt kristent flertall ikke å ta hensyn til mennesker som tenker annerledes. Når vi ser det fra minoritetenes side, for aktive kristne er minoriteter i vårt land, ser vel de fleste umiddelbart at det ikke ville være riktig av et flertall å kjøre over et mindretall på saker som angår samvittigheten..

Det er noen saker man må holde flagget høyt og ikke kan godta særlig mye av kompromisser. For meg ligger det en slik sak i forhold til livets hellighet, både i forhold til livets begynnelse og livets slutt. Men i de aller fleste saker står politikere i valget mellom å få til noe godt, eller å ikke ha noen innflytelse i det hele tatt. I det siste tilfelle vil helt andre krefter overta. Spørsmålet om kompromisser i politikken er ikke lett, men kristne mennesker bør tenke igjennom at det også er et vanskelig etisk spørsmål ikke å kunne godta kompromisser.. Da melder vi oss nemlig ut av det samfunnet og setter oss selv i en krok..

Tidligere generasjoners engasjement

Min tro om ikke tidligere kristne generasjoner var flinkere til å se ansvaret for samfunnet rundt seg enn det vi er i dag. Det kan ha med det å gjøre at nøden var mer alminnelig og synlig til stedet for noen generasjoner siden. Mange hadde fattige mennesker som naboer. Derfor så kristne tydeligere at det var behov for deres innsats. Politiske verv hadde også mer status før enn det vi opplever i vårt overmette og rike samfunn der vi har det så uendelig godt – også takket være politisk

engasjement og politiske avgjørelser.

Tidligere kristengenerasjoner tok ut sitt samfunnsengasjement ved bl.a. å starte ulike diakonale institusjoner som samfunnet ennå ikke hadde bygd opp, men som var høyst nødvendige for å møte menneskelig nød. I dag er mange av disse oppgaver overtatt av det offentlige. Men det er fortsatt mange frivillige oppgaver igjen. Det var også ganske framsynt at kristenfolket allerede i 1913 startet Kristelig Pressekontor for å få fram kristent pressestoff i avisene og gå inn i de offentlige debattene for å prøve å prege dem.

Jeg mener ikke at vi ikke trenger å forkynne evangeliet. Selvfølgelig må en kristen menighet og forsamling gjøre det. Både vi selv som enkeltindivider og vårt samfunn trenger virkelig evangeliet. Vi lever av Jesu kjærlighet og syndenes forlatelse. Samtidig skal det nye livet i Kristus leves her og nå i denne verden mellom medmennesker. Tro og handlinger er to sider av samme sak.

Kristendom og politikk

Lars Korvald pekte på hvilken betydning levende kristne menigheter har i et samfunn, fordi de holder kristne verdier opp. Han brukte bildet om at vakre blomster kan skjæres av og stå i en vase til glede for mange. Men over tid vil avskårne blomster tape seg og visne. Skal vi ha vakre og blomster som fornyer seg, er vi avhengig av at planten har kontakt med roten. Slikt mente han at de kristne menighetene gjennom sin evangelieforkynnelse hadde stor betydning for et samfunn og holdt de kristne verdiene oppe.

Til tross for dette må det likevel være noen som fremmer de kristne verdiene utenfor menighetene og inn i det politiske livet.

Hva har kristendom med politikk å gjøre, har mange spurt. Teologen Rudolf Arendt svarte med tre ord: Ingenting og alt. Kristendom er en religion basert på Guds åpenbaring. I den forstand har den ingenting med politikk å gjøre. Kristendommen kommer med et budskap til mennesker om at de kan bli frelst ved troen på Kristus. En slik oppgave har aldri et politisk parti.

På den andre siden inneholder kristendommen tanker om livet som absolutt har relevans for hvordan vi skaper våre samfunn og som virker som et korrektiv. Vi har tanken om menneskeverdet at alle mennesker er like mye verdt. Vi har den kristne nestekjærlighetstanken om å gjøre mot andre det som vi vil at andre skal gjøre mot oss. Og vi har tanken om å forvalte skaperverket og oppfylle jorden. Klart at dette har betydning for hvordan et samfunn blir bygget.

Vi kan også vende oss til Jesu ord i liknelsen om dommen i Matteus 25. Der sier Jesus: "Jeg var sulten, og dere gav meg mat. Jeg var tørst, og dere gav meg drikke. Jeg var fremmed, og dere tok imot meg. Jeg var uten klær, og dere kledde meg. Jeg var syk, og dere så til meg. Jeg var i fengsel, og dere besøkte meg." Sett ut fra dette synspunktet har kristendom så absolutt noe med politikk å gjøre. Kristne kan ikke nøye seg med å si hva som er rett og galt, men la være å gå inn i aktuelle situasjoner og forsøke å finne praktiske politiske løsninger ut fra kristne grunnverdier.

Bibelen gir forbilder

Bibelen har slik jeg ser det, mange oppfordringer til å bry seg om den verdenen vi lever i og samfunnet rundt oss. Det starter på Bibelens første blad med Guds oppfordring til de første menneskene om å oppfylle jorden og legge den under seg.

I profeten Jeremia 29 er jødefolket bortført til Babylonia. Da formaner Herren dem: "Se til at den byen som jeg har ført dere bort til, må ha fred og fremgang, og be til Herren for den. For når det går den vel, går det også dere vel". Mens de var i landflyktighet i byen Babylon kalte Gud Daniel til samfunnsoppgaver, og han hadde i lang tid funksjoner som en statsminister i dag. Vi har en modig dronning Esther som visste å tale varmt for viktige verdier i en skjebnetime for sitt folk, og en Debora som i dommertiden dro ut i kampen for landets sikkerhet. I det nye testamentet er formaningen fra Paulus sterkt: "Be for konger og alle som har en høy stilling, så vi kan føre et stille og fredelig liv."

Et kristelig parti

I Norge ble det i 1933 startet et eget kristelig parti. Dette sprang ut fra lekmannsmiljøet. Etter krigen kom det også inn impulser i Kristelig Folkeparti fra Ronald Fangen og mer kirkelige miljøer på Østlandet. Mange aktive kristne har stemt KrF, men ikke alle. Det har vært spurt om det en kristenplikt å stemme KrF.

Selvfølgelig er det ingen kristenplikt å stemme KrF. Kristne verdier har relevans på mange måter og kan finne gjenklang i flere politiske løsninger og tankesett. Det som kan sies generelt er at det er viktig for kristne mennesker å tenke seg om når man velger politisk parti og se om man kan gi sin tilslutning til partiets verdigrunnlag.

Jeg er personlig glad for alle kristne som engasjerer seg i andre politiske partier. Min gang i det politiske miljøet gjennom 16 år har likevel vist at kristne politikere i andre partier i en del tilfelle må stemme mot det de egentlig tenker pga av partipisken. Ut fra det jeg har sett, har jeg konkludert med at det er svært god bruk for et parti som på en spesiell måte er forpliktet på kristne verdier. Mange saker som er viktige

for Kristen-Norge hadde aldri fått gehør i kommunestyre og i Stortinget om ikke KrF hadde vært der og vært et talerør for et kristent engasjement. KrF kan i den praktiske politiske hverdagen også fungere som støtte til kristne i andre partier.

Hva med oss?

I dag er det oss det gjelder. Min drøm er at dagens kristengenerasjon må se sin oppgave i et aktivt samfunnsengasjement. Jeg håper at menighetene og kristne forkynnere også forkynner at vi som kristne lever i denne verden og må ta ansvar. I vår tid har vi helt andre samfunnsforhold enn de som rådde på Jesu tid, eller denne gangen Daniel virket i Babylon.. Vi har et demokrati med valg og allmenn stemmerett, og politisk valgte som tar beslutninger. Om vi vil det eller ikke, gir det oss alle et ansvar. Vi har et ansvar for å stemme, og noen må ta politiske verv.

Alle behøver ikke ta på seg de samme oppgavene. Men tenk om det i hver menighet eller forsamling hadde vært én eller to som så det som sin oppgave å være villige til å ta politiske verv. Jeg var borti en slik menighet en gang. De tenkte svært bevisst på at noen av deres skulle representere dem i det politiske systemet. De som hadde vervene, ble "fritatt" for annet menighetsarbeid. De andre forsto at det var arbeidskrevende å være politiker. Dessuten ba alle for politikeren i deres menighet og bakket ham i vanskelige stunder, for det kan være ganske tøft å være kristen i det politiske systemet..

Profeten Jeremia sier: "Se til at den byen som jeg har ført dere bort til, må ha fred og fremgang, og be til Herren for den. For når det går den vel, går det også dere vel".

Dette gjelder også i dag. Spørsmålet er hva den enkelte kristne gjør med denne bibelske oppfordringen i sitt liv.

Etiske og religionsfilosofiske udfordringer i mødet med andre kulturer

Kurt Christensen

Når man i det teologiske studium har beskæftiget sig med fagene etik og religionsfilosofi, har horisonten traditionelt været den vestlige verdens kultur. Man har eksempelvis gennemgået den teologiske og filosofiske etiks historie fra tiden før Sokrates frem til nutidens feministiske etik. Og tilsvarende har man for religionsfilosofiens vedkommende primært eller udelukkende fokuseret på filosoffer/religionsfilosoffer indenfor den europæiske (og amerikanske) kulturkreds.

Denne koncentration om den vestlige verdens etik og religionsfilosofi har efter mit skøn i høj grad været repræsentativ for kirken som helhed. Og dette kan man selvfølgelig udmærket fortsætte med – og af praktiske grunde kan det måske endog ofte vise sig nødvendigt. Men man må i så fald ikke være blind for, at der er tale om en ikke uvæsentlig begrænsning. Der er nemlig højtudviklede former for etik knyttet til andre kulturer og religioner. Og der findes også religionsfilosofisk tænkning knyttet til eksempelvis Indiens og Kinas religiøse traditioner. Og denne ”fremmede” tænkning på både etikkens og religionsfilosofiens område gør sig med stigende styrke gældende indenfor den vestlige kulturkreds.

Vælger vi at åbne øjnene for denne større virkelighed – og det presses vi som nævnt i stigende grad til - betyder det i visse tilfælde en ganske radikal udfordring af vore vante etiske og religionsfilosofiske forestillinger. Jeg vil her fokusere på et enkelt men centralt tema, som vil vise sig at have konsekvenser på både det religionsfilosofiske og det etiske område, nemlig forståelsen af begrebet *religion*.

Forskellige opfattelser af religion

Når vi vesterlændinge møder begrebet religion, opfatter vi det formentlig som en sektor i tilværelsen på linie med kunst, sport og politik, altså som en ret snæver del af den samlede tilværelse. Ligeledes tænker mange mennesker i Europa primært på religion som et privatanliggende. Henvisningen af religionen til den private sfære har i tiltagende grad været kristendommens vilkår, men gælder også i høj grad for de nyreligiøse bevægelser, som har fundet fodfæste i den vestlige verden. Religionssociologer taler således hyppigt om privatiseringen af den moderne religiøsitet. Det er formentlig denne opfattelse, der ligger bag, når den danske statsminister Anders Fogh Rasmussen kan give udtryk for, at han mener, at religion er en privatsag og ikke skal have for megen plads i det offentlige rum.

Har man denne opfattelse, kan det være ganske overraskende at rejse til Indien og se, at dér spiller religion en langt mere omfattende rolle. Og det kan komme som et chok, at ikke blot nogle muslimske imamer, men også ambassadører fra muslimske lande i stort tal kan reagere voldsomt på nogle karrikaturtegninger af profeten Muhammed. Religion omfatter tydeligvis i andre dele af verden en langt større del af tilværelsen og spiller også en langt større rolle, end den aktuelt gør hos os.

Sådan har det imidlertid ikke altid været (og der findes da også indenfor den vestlige religionsvidenskab definitioner og beskrivelser, som gør religion til en meget omfattende sag). Går vi tilbage til middelalderen, spillede religion givetvis en rolle i Europa, som kan sammenlignes med den rolle, religionen har i Indien og i de muslimske lande i dag. Hvad er så årsagen til den ændring i religionens status og rolle, der er sket i den vestlige verden? Og hvordan skal vi vurdere den?

Det er ikke vanskeligt at tidsfæste, hvornår religion i Europa ændrede status fra at omfatte tilværelsens totalitet til at blive en afgrænset sektor. Det skete i oplysningstiden, som stort set kan lokaliseres til 1700-tallet. Det var for øvrigt også først da, at man for alvor begyndte at operere med begrebet religion sådan som vi nu forstår det. Denne tidsfæstelse giver også nogle indicier vedrørende årsagerne til ændringen. En af årsagerne til denne ændring var formentlig den reformatoriske skelnen mellem åndeligt og verdsligt regimente, som primært gik ud på, at fyrsten ikke skulle blande sig i åndelige spørgsmål, men som også betød, at præsten ikke som præst skulle drive politik. En anden årsag var givetvis frustrationen over 30-årskrigen, udkæmpet mellem lutherske og katolske krigsherrer, som havde lagt store dele af Centraleuropa øde og som undergravede tilliden til, at religionen kunne bidrage positivt til det samfundsmæssige liv. Hertil kom de naturvidenskabelige opdagelser, som satte den kristne verdensforklaring under pres. Endelig var der allerede fra renæssancen kim til et menneskesyn, hvor mennesket fremstod som autonomt.

Under alle omstændigheder blev resultatet, at religionen/kristendommen langsomt mistede terræn både i det offentlige liv og i mange enkeltmenneskers tilværelsesforståelse. Store dele af denne udvikling kender vi under betegnelsen sekularisering.

Hvordan skal vi så vurdere denne udvikling? Er det en udvikling, som vi skal glæde os over eller begræde? Det har man ikke mindst siden 2. Verdenskrig diskuteret i den vestlige verdens teologi. Fra konservativt kristent hold har vi vel som regel begrædt, at kirke og kristendom har mistet terræn i både det offentlige liv og i privatsfæren. Og vi har ønsket

os tilbage til tider, hvor religionen havde en ganske anderledes betydningsfuld rolle end nu.

Men nu møder vi så problemstillingen fra en ny vinkel, når vi konfronteres med kulturer, hvor religionen spiller en helt anden rolle, end den de sidste par århundreder har gjort i den vestlige verden. Denne anderledes rolle kan vi blandt andet se manifesteret indenfor en typisk etisk problemstilling som forholdet mellem religion og statsmagt. Men først skal vi se, at begrebet religion ikke nødvendigvis, som vi er blevet vant til, rummer troen på en gud.

Religion og Gud

I den traditionelle vestlige forståelse af religion spiller Gud en central rolle. Når vi om søndagen i kirken fremsiger trosbekendelsen, er det bekendelsen til den treenige Gud. Religion er efter manges opfattelse blot et andet ord for at tro på en gud. Men her lærer mødet med andre kulturer os noget andet. For det første er der nærmest ingen grænser for, hvad mennesker kan finde på at tilbede: sten og træer, solen, månen osv. Og forståelsen af den kraft eller magt, som man mener at tilbede, ligger i visse tilfælde langt fra vores billede af Gud..

I buddhismen møder vi dernæst den opfattelse, at religion ikke behøver at rumme en egentlig gudsdyrkelse. I den oprindelige buddhisme var spørgsmålet om en gud overhovedet ikke centralt. Og for mange af vor tids buddhister af vestlig herkomst er spørgsmålet om en gud ligeledes perifert. Her fungerer buddhismen snarere som en livsfilosofi end som en religion i traditionel forstand.

Noget lignende kommer til udtryk i mange nyreligiøse bevægelser og også i mange privatmenneskers religiøsitet. Det er karakteristisk for den moderne ("postmoderne") religiøsitet, at det enkelte menneske mener at kunne vælge frit mellem de forskellige religioner eller nyreligiøse strømninger, som findes på markedet. Det har også kompetence til at konstruere sin egen religion af ingredienser fra forskellige religioner. Ja, intet er til hinder for, at det skaber sin helt egen private religion. Og denne private religion behøver slet ikke at rumme en gud i traditionel forstand. Hvis man endelig skal tale om en gud i den forbindelse, er det snarest menneket, der konstruerer sin religion, der er sin egen gud.

Vi møder altså på forskellig vis den lidt overraskende kendsgerning, at religion ikke nødvendigvis rummer troen på en gud. Men ikke blot på det religionsfilosofiske, men også på det etiske område indebærer mødet med andre religioner og kulturer udfordringer. Det gælder som nævnt forholdet mellem religion og statsmagt.

Religion og statsmagt

Sondringen mellem religion og statsmagt har en lang historie indenfor kristendommen. Allerede Jesus lærte disciplene at skelne mellem, hvad kejserens er og hvad Guds er (Luk 20.25). Og reformatorerne med Luther i spidsen sondrede som nævnt mellem det verdslige og det åndelige regimente. Samtidig har der i Europa lige fra kejser Konstantin på 300-tallet traditionelt været tætte bånd mellem kirken og staten. Disse bånd har dog i de sidste par århundreder været under langsom afvikling. Alligevel kan det – for eksempel set fra en muslimsk synsvinkel - sikkert være vanskeligt at skelne mellem kristendommen og den moderne sekulariserede vestlige kultur, når det er erklærede kristne som George W. Bush og Tony Blair, der står i spidsen for førende vestlige nationer. Og bedre blev det ikke, da George W. Bush i forbindelse med kampen mod terror kom til at anvende udtrykket "korstog".

Men medens der ikke desto mindre indenfor kristendommen og i det moderne vestlige samfund principielt skelnes mellem religion og statsmagt, ser tingene ganske anderledes ud indenfor Islam. Her skelnes der stort set ikke mellem religion, politik og samfund.. Muhammed var både religiøs leder og hærfører. Og de første af hans efterfølgere (kalifferne) forenede både den politiske og den religiøse magt. I vore dage møder vi organisationen af islamiske nationer som en både politisk og religiøs aktør. Og i det sydlige Afrika fungerer de samme landes ambassader efter sigende som rene missionsstationer for islam. Og man møder mange steder bestræbelser på at indføre den specifikke muslimske lovgivning, sharia, som hele samfundets lov.

Også i Indien møder vi i visse delstater bestræbelser på at spænde statsmagten for den hinduistiske flertalsreligions vogn. Og på Sri Lanka sker noget lignende, her blot med buddhismen som aktør. Dette viser, at sondringen mellem religion og statsmagt og forestillingen om, at religion er en privatsag, i høj grad bliver problematiseret i mødet med andre religioner og kulturer. I det lys kunne man godt fristes til at arbejde for en nedbrydning af skrankerne mellem kristendommen og statsmagten i den gamle kristne verden. Men er det muligt og ville det overhovedet være rigtigt?

Mødet med andre kulturers forståelse af begrebet religion rummer således udfordringer til en traditionel europæisk/vestlig tankegang på både det religionsfilosofiske og på det etiske område. Religion er hverken nødvendigvis tro på en gud eller nødvendigvis et privatanliggende. Den slags tankegange og udfordringer er det vigtigt at tage op og til en vis grad blive fortrolige med. De udgør nemlig i stigende grad en del af den religiøse virkelighed, som vi som kristne i det 21. århundrede befinder os i. Og en viden om denne religiøse

virkelighet er en af forudsætningerne for, at vi på en relevant måde kan møde mennesker med budskapet om Jesus Kristus.

Kristen etikk i møte med konfutsiansk etikk

Av Arne Redse

I Aust-Asia har etikken tradisjonelt vore sterkast forankra i konfutsianismens menneskesyn og verdisyn. Kommunist-Kina ville frigjere seg frå dette "åket" og forkasta den konfutsianske kulturarven.. Under kulturrevolusjonen i 1966-1976 ville ein gjere ende på siste rest av denne tradisjonen. Eksperimentet enda i ei katastrofe for Kina. I dag har kommunistpartiet i realiteten innsett at kommunismen ikkje fungerer som basis for samfunnsmoralen.. Derfor har dei henta fram igjen konfutsianismen som ein sentral komponent i den moralske oppsedinga av det kinesiske folket. Mange vil meine det primært er den konfutsianske etikken ein kan takke for utviklinga ein har opplevd i dei konfutsiansk påverka områda av Aust-Asia etter krigen – Japan, Sør-Korea, Taiwan og Hongkong. Frå ein kristen synsstad er det interessant å merke seg at den konfutsianske etikken framviser mange likskapstrekk med den kristne.

I denne artikkelen vil eg først gje ein kort presentasjon av den konfutsianske etikken. For kvart element eg presenterer, vil eg samanlikne den med kristen etikk.. Deretter vil eg spørje i kva grad vi kan forstå den konfutsianske etikken som uttrykk for Guds allmenne lovopenberring. Vidare vil det frå ein misjonssynsstad vere viktig å spørje seg korleis ein bør forkynne den kristne etikken i kinesiske kyrkjelydar med ein konfutsiansk kulturbakgrunn. Vi kan i denne samanhengen også spørje om det finst etiske perspektiv vi som kristne får kasta nytt lys over i møte med den konfutsianske etikken.

Konfutsiansk etikk – nokre hovudtrekk

Etikkens basis i Himmelenes mandat

Etikken har sitt opphav i det høgste guddommelege prinsippet, Himmelen (*Tian*). Den er Himmelenes veg (*Tiandou*) slik denne bør arte seg for mennesket som menneskets veg (*Rendou*). I gammal tid var Himmelen av mange forstått som ein personleg gud. Frå neokonfutsianismens tid av (frå ca.. 1050) har den panteistiske gudsførståinga rådd grunnen slik den også gjer det i dagens nykonfutsianisme. Det kan synest som at allereie Kongfu (Konfutsius) sjølv tenderte mot å føretrekkje ei slik oppfatning av Himmelen.

Poenget for oss her er at etikken er bestemt av Himmelen og formilda

frå Himmelen som eit kall til menneska – som Himmelen sitt mandat (*Tianming*).

Etikkens antropologiske basis

Himmelen sitt mandat kjem til uttrykk i menneskenaturen (*xing*) i form av frø eller spirar til dygder eller haldningar, slike som godvilje, rettferdssans, høflegheit, moralsk visdom, truskap og fleire. Fordi menneskenaturen frå fødselen av er gjeven desse spirane, er den å rekne som god i utgangspunktet. Mennesket er så ansvarleg for å utvikle desse dygdsspirane til fullmogne dygder som bør prege alt ein tek seg føre. Det dreier seg om det ein omtalar som *moralsk sjølvutvikling* eller *sjølvkultivering* (*xiushen*), og som den enkelte er instendig pålagt å konsentrere seg om. Frå ein kristen synsstad kan tanken minne om heilagginga.

Kjeldene til forståing av den moralske vegen er både samvettet som ei indre kjelde, og dei konfutsianske klassiske skrifterne, og erfaringane vi gjer oss i dagleglivet rundt oss, som ytre kjelder. I kristen samanheng tenkjer vi mykje på same måten, bortsett frå at vi gjev Bibelen, som er vår parallell til dei klassiske skrifterne, ein overordna normativ status.

Målet for sjølvkultiveringa er eit heilagt liv utan synd eller feil, korkje i tankar ord eller gjerningar. Det er ikkje minst viktig at eins inste motiv vert reinsa for all egoisme, alle sjølvviske begjær. Frå ein luthersk synsstad vil ein neppe undre seg over at konfutsianistane betraktar dette målet som i praksis uopnåeleg. I prinsippet skal det imidlertid vere mogeleg å realisere, og alternative "frelsesvegane" finst ikkje. I kristen samanheng er alternativet rettferdigginga og gjenfødninga til ein nytt liv ved sida av den syndige naturen. I det evige livet vil dette nye livet utfalde seg fullkome heilagt.

I konfutsianismen dreier det seg altså om ei form for heilagging i eiga kraft, eller på basis av evner gjeve av Himmelen i menneskenaturen ein er fødd med. Tanken om at vi må fødst på ny, manglar.

Ei viktig sak å merke seg er at fordi alle menneske er utrusta med same menneskenaturen i utgangspunktet, er vi alle djupast sett å rekne som likeverdige. Strengje rollemønster i det tradisjonelle kinesiske samfunnet utelukka det vi vil kalle likestilling. Men *likeverd* ville ein operere med, ikkje minst ut frå skriftet til meisteren Mengzi (Mensius).

Den indre sjølvkultiveringa – dei konfutsianske dygdene

Sjølvkultiveringa må vere basert på ei medviten, ærleg og fast viljesavgjerd (*lizhi*) om å gå inn i ein slik prosess. Vi anar ein parallell til den kristne omvendninga, men i konfutsianismen manglar den eksterne faktoren – det trusskapande evangeliet.

Når viljen til sjølvkultivering er fast og oppriktig, vert sjølvransaking og sjølvmeistring viktige steg i prosessen. Sjølvisk begjær vert avdekt og må vedkjennast for så å bli drive ut. Sjølvransaking og syndsvedkjønning er kjende element også i kristenlivet; vedkjønninga av den vonde hug i hjartet høyrer med til syndsvedkjønninga i gudstenesta. Men vona om å kunne kvitte seg med det vonde begjæret deler ikkje ein lutheranar med konfutsianisten.

Den positive delen av sjølvkultiveringa dreier seg om to område – den indre utviklinga av dygdene (indre haldningar), og ytre utvikling i form av innøving av korrekt og høvisk framferd i alle menneskelege relasjonar – ein slags pliktetikkk. Ein skal lære seg å bli “heilag i det indre” (*neisheng*) og “kongeleg i det ytre” (*waiwang*).

Samanliknar vi dette med den kristne etikken, ser vi for det første at *neisheng* svarar til kristendommens vektlegging av indre haldningar (dygder), der kjærleiken er den fremste. Jamfør Bergpreika og mykje av dei paulinske formaningane, for eksempel dygds katalogane. For det andre ser vi at *waiwang* svarar til kristendommens gode bod og forbod – eit regelverk for korleis vi skal opptre i høve til kvarandre som medmenneske (jf. dei ti boda som dei grunnleggande pliktene).

Her er ikkje plass for gjennomgang av heile rekkja av konfutsianske dygder. Men vi skal ta eit raskt blick på dei fem viktigaste, som vert omtalte som “dei fem dygdene”.

Den første er *ren*, som vi kan omsetje med godvilje, omsorg, kjærleik, det å vere medmenneskeleg. Det er denne dygda som er næraste parallellen til den kristen kjærleiken (agape). Dessverre er agape vanlegvis omsett til kinesisk med eit anna ord for kjærleik, det meir kjensleladda *ai*. Liksom alle dygder i kristendommen og all god gjerning er inkludert i kjærleiken og må utførast i kjærleik, slik er det med *ren* i konfutsianismen. Der *ren* er fullkome til stades, der vert alt anna også rett gjort. Manglar *ren*, vert ingenting rett. I prinsippet skal vi elske alle menneske, men i praksis gjeld det dei vi ferdast blant til dagleg, og aller mest familien.

Den andre dygda er *yi*, rettferdig, rettskaffen, vise rettferdssans. Det gjev ære å vere rettskaffen og skam å ikkje vere det. Vi legg merke til at skam er her viktigare enn skuld. Det betyr ikkje at skuldongrepet ikkje vert vektlagt.. Ein kan av og til møte det syn at sidan skam er konsekvensen av manglande rettferd, vert skuldongrepet lite påakta. Det er ikkje tilfelle, men skulda er primært knytt til mangel på ei anna dygd, moralsk visdom, som vi kjem tilbake til. Teiknet for rettferdsdygda, *yi*, vert også brukt som omsetjing av det tilsvarande kristne substantivet rettferd, og i det samansette ordet rettferdiggingering. Vi skjønar då at det

må vere avgjerande viktig når vi skal forklare det kristne innhaldet av *yi*, å avgrense det i høve til den konfutsianske meininga av ordet. I den kristne samanhengen er det eit hovudpoeng å kunne framstå som skuldfri for Guds domstol. Samstundes er det eit poeng i dette at ein då også vil vere utan skam og kan tildelast den æra det er å vere Guds barn. Ikkje minst i GT er også dette aspektet knytt til det å vere rettferdig i Guds auge; ein blir ikkje berre rekna som ulasteleg og skuldfri, ein blir også innlemma i paktsfellesskapet med Gud med den æra det inneber.

Den tredje dygda er *li*, som vi litt upresist kan omsetje med det å vere høvisk, høflegheit. Ein bør evne i einkvar situasjon i alle slags relasjonar å vurdere korleis ein bør opptre på ein høvisk måte. Det dreier seg om å kjenne og følgje eit omfattande sett av reglar for korleis ein skal te seg i samsvar med tradisjonell skikk og bruk. Dette regelverket reknar vi til pliktetikken i konfutsiansk etikk, det dreier seg om å te seg rett på gjerningsplanet, altså den sida av etikken som ein omtalar som *waiwang* – å opptre “kongeleg i det ytre”. Når det gjeld *li* som dygd, dreier det seg om evna til å sanse umiddelbart kva reglar som kan gjelde akkurat no i denne situasjonen, og korleis vi eventuelt bør justere regelverket til situasjonen. Ein må ikkje bli rein regelslave, men også sanse kva situasjonen krev.

Fjerde dygda er moralsk visdom, *zhi*. Det dreier seg om å kunne vurdere i den konkrete situasjonen kva som er rett å gjere i samsvar med reglar, bod og forbod, og i samsvar med alle dygder. Den vise evnar å trekke inn alle omsyn og å dra dei rette konklusjonane, og så handle i samsvar med det han/ ho kjem fram til. Det må vere samsvar mellom liv og lære. Det er primært ved brot mot denne dygda ein pådreg seg skuld etter konfutsiansk etikk. Er dette ei dygd vi har gløymt i kristen samanheng? Paulus formantar oss å ferdast med visdom, å tenkje oss om i våre moralske val i kvardagen. Jamfør 2 Kor 6,6; Kol 3,16; Titus 2,2.

Siste dygda av dei fem grunnleggande er det å vere trufast og tillitsfull, *xin*. Det er dette ordet ein i kristen samanheng har valt som omsetjing av ordet *tru*, ikkje berre som adjektiv når det er snakk om å vere trufast eller tillitsfull, men også som substantiv, *trua*, og verb, å *tru*. Vi skjønar kor viktig det må vere å tale klart om bruken av dette i kristent samanheng. I konfutsiansk samanheng vert vekta lagt på det å vere trufast, mot familie, venner, mot Himmelen. I kristen samanheng, når vi talar om den frelsande trua, er det *tilliten* til Gud vi snakkar om. Å tru på Jesus er å *lite på* han som vår Frelsar. Den frelsande trua er *tilliten* til Jesus. Samstundes utelukkar vi på ingen måte viktigheita av det å vere trufaste mot Gud, men då er vi over i formaningar som høyrer lova til. Kanskje treng vi nettopp i vår samanheng å bli oftare påminte om også

denne sida ved trua.

Fleire dygder kunne vore trekte fram, men her får det vere med desse fem.

Den ytre sjølvkultiveringa – høvisk framferd

Den ytre sida av sjølvkultiveringa vert som nemnt omtala som det å bli "kongeleg i det ytre" (*waiwang*). Det dreier seg om eit omfattande regelverk for høvisk framferd, ein parallell til det vi på norsk kan omtale som *skikk og bruk*. Det er denne delen av den konfutsianske etikken som ligg nærast opp til pliktetikken i kristen samanheng – Guds gode bod og forbod, som dei ti boda og deler av dei paulinske formaningane. Dagens nykonfutsianisme er ganske romsleg i høve til det gamle kinesiske regelverket for høvisk framferd i dei forskjellige relasjonane.. Ein er opne for at i nye kontekster kan det vere behov for reviderte sett av regelverk.. Poenget er at omgangsformene mellom menneska er godt regulerte i samsvar med roller med rettar og plikter vi har å ivareta overfor kvarandre. Slike regelverk gjev tryggleik i korleis vi skal te oss, lettar kommunikasjonen og styrker fellesskapet.. Den vestlege frie oppsedinga har ein lite til overs for i konfutsiansk samanheng.. Stor fridom skaper konflikhtar og misforståingar og svekker fellesskapet..

Konfutsiansk etikk og den allmenne openberringa

Den konfutsianske etikken stadfester trua på ei allmenn openberring av Guds lov. Den må kunne reknast til ei av dei beste utgåvene av allmenn moralforståing, sett frå ein kristen synsstad. Dette kan ha samanheng med den store likskapen ein elles finn mellom det bibelske gudsbildet av Gud som skapar, oppretthaldar, lovgjevar og dommar og bilde av høgguden Shangdi (Tian) i dei konfutsianske klassikarane. Det kan også ha samanheng med dei mange likskapstrekka vi finn innan menneskesyna i dei to tradisjonane, sjølv om konfutsianismen opererer med ei meir optimistisk forståing av potensialet mennesket er født med.

Formidling av kristen etikk i konfutsiansk samanheng

Tilknytingspunkt

Til meir ein kinesar som blir kristen, kan inkludere og ta vare på frå sin eldgamle kulturtradisjon, til lettare vil overgangen til kristendommen opplevast og til mindre vil ein måtte distansere seg frå sin tidlegare bakgrunn. Kanskje vil ein til og med kunne hevde overfor moderne, vestleggjorde og sekulariserte kinesarar at ein som kristen vil vere meir open for å ta vare på element i den gamle kulturarven enn dei moderniserte er.

På det samfunnsmessige planet kan kinesiske kyrkjer framheve det naturlege i å samarbeide med konfutsianismen for ein samfunnsmoral som kan pregast av dei ideala dei to livssyna kan semjast om, og det er

mykje.

Usemje og utfordrande motsetnader

På det etiske planet er det størst usemje om mennesket sitt moralske potensial.. Frå ein kristen synsstad vil ein avvise at mennesket er godt på botnen. Men ein kan også framheve eit vell av utsegn og innsikter innan konfutsianske kjelder som eigentleg peikar i same retning. Kongfu kjende ingen som han kunne seie hadde levd etter dygda godvilje ein heil dag. Han trudde det var mogeleg å realisere denne dygda, men han kjende ingen som hadde greidd det. På det praktiske, daglegdage planet synest det som at trua på det gode i mennesket dunstar bort som ein urealiserbar teori. Så er det kanskje behov for nåde og tilgjeving likevel? Mot denne bakgrunnen kan evangeliet finne innpass også blant konfutsianistar. I kristendommen kjenner vi ein heilagmann (*shengren*) som attpåtil er Himmelens Son (*Tianzi*), og som har sona for syndene til alle mennesket.

Møteperspektiv til ettertanke for kristen etikk i dag

Det er ikkje til å unngå at vi som kristne vert utfordra til ettertanke over eitt og anna i vår eiga tru i møte med den konfutsianske verda.

Kan konsekvensen av læra om Guds nåde bli moralsk likesæle? I møte med konfutsianismen må ein på nytt legge vekt på dette at trua må vere verksam i kjærleik. Ei tru utan gode gjerningar er død. Det er antinomismens problem vi vert konfronterte med, som ikkje synest mindre i norsk lutherdom i dag enn i dei lutherske lærestridane på 1500-talet. MF-teologen Ivar Asheim er kjend for arbeidet sitt med den kristne dygdsetikken. I konfutsiansk samanheng set ein pris på at også kristne etikarar framhevar dygdene..

Vi i Vesten er opptekne av menneskerettane. Frå konfutsiansk hald møter vi ei vennleg påminning om at vi kanskje burde vere minst like opptekne av pliktene våre. Viss alle tok pliktene sine alvorleg slik dei er utforma i Guds gode bod, ville dette med menneskerettar knapt vere tema. Dei andre sine rettar er mine plikter, og omvendt. Medvit om pliktene våre styrkjer oppfyllinga av menneskerettane.. Det omvendte er neppe i same grad tilfelle.

I fleire land i Vesten i dag er det fostra opp ein generasjon utan særleg ballast av innøvde vanar for korleis ein bør te seg på høvvisk vis i menneskelege relasjonar. Dette gjer mange utrygge på seg sjølve og er ei viktig årsak til at konflikter lett oppstår. Frå konfutsiansk hald vil ein seie at vi har gløymt dygda *li* (høflegheit) og gode regelverk for mellommenneskeleg framferd (skikk og bruk) som kan knytast til denne dygda. Frå kristent hald bør vi kunne seie det same. "... la alt gå sømeleg og ordentleg føre seg." (1 Kor 14,40).

Bokanmeldelser

Tittel: Over en tekopp

Forfatter: Anna Sæther

Anmeldt av: Sigrunn Selstø

Lunde Forlag, 283 sider, bokmål, 2006

Dette er en misjonsbok hvor leseren kan vandre sammen med Anna Sæther i hennes misjonærtjeneste på Taiwan fra 1974-2006.

Gjennom forfatterens festlige og varme fortellerglede får vi innblikk i Taiwans historie og kultur. Vi møter en misjonær som kan fortelle mange historier om mennesker hun har møtt :

- Den eldre kvinnen som trofast lever i forbønn både for sitt eget folk og for misjonærene.
- Trollmannen som bodde sammen med giftige slanger.
- Historier om ungdommers mange spørsmål, kamp, glede, kallsbevissthet og sjelevinnerglød. Disse kan vi møte sammen med Anna enten i sjelesorg, i skole-/studentlag, i skjønnhetssalongen eller over en tekopp.
- Leseren får et nært og sterkt møte med ungdom som kjemper en kamp mellom å være lojal mot foreldrenes tro, og å leve et kristent liv.
- Fedredyrkelse, avgudstilbedelse og aktiviteten i og rundt de mange templene forteller at avgudsdyrkelsen er aktiv også i dag, og at den stadig finner nye veier i en moderne tid.

Anna Sæther har "en lett penn", og krydrer ofte sine historier på en humoristisk og selvironisk måte, enten det dreier seg om å være enslig å ikke bli forunt mer enn et halvt badekar (sittekar), hennes mange besøk i skjønnhetssalongen eller hos tannlegen.

Leseren blir tatt med inn i kallets gleder, kamper og skuffelser. Vi blir med henne i angst og uro når jordskjelvet skaker grunnen. Vi får også innblikk i hennes åndelige fellesskap med kinesiske trossøsken. Ofte konkluderer hun med en takk for Guds trofasthet, Hans nåde og velsignelse.

På en mesterlig måte inviterer forfatteren oss med inn i mange aktuelle situasjoner i en misjonærs hverdag. Her formidles også mange konkrete bønneemner.

I "godstolen" finner Anna hvile og henter påfyll for sin tjeneste på Taiwan. Dette påfyll henter hun bl.a. gjennom bibel, bønn og hilsener fra sine forbedere i Norge.

Boken inneholder til sammen 42 korte stykker/fortellinger. Bilder, god

linjeavstand og lengden på stykkene gjør boken godt egnet til høytlesning i foreninger og lag. Dette er en misjonsbok som fortjener mange lesere!

Som mangeårig medmisjonær til Anna har jeg lest meg gjennom en "minnebok" som beskriver land og folk på en gjenkjennelig måte.

Tittel: Etiopia tikdem – Etiopia først

Forfatter: Osvald Hindenes

Anmeldt av: Karsten Valen

Lunde forlag, Oslo 2005

På om lag 240 sider har Osvald Hindenes her gitt oss en rekke på nesten 50 glimt fra sitt misjonsarbeid i Etiopia gjennom tre tiår. Her er det for det første en svært allsidig presentasjon av misjon og misjonærliv.

Alle stykkene er knyttet til personlig opplevelser, og det gir nærhet og varme til framstillingen.

Det som slo meg når jeg leste gjennom boka, var at her er gaveboka til engasjerte misjonsvenner – og til dem en håper skal bli det. Dernest vil den passe ypperlig til opplesning på misjonsforeninger.

Konklusjon: Anbefalt på det beste!

De som skriver

Bjørn Steinar Hauge: Født 1965. Cand. med. i 1990. Utsending for NLM til Mongolia i 1997-2001 og 2002-2003. Prosjektleder for HDP-S/D (Health Development Project in Selenge and Darhan). Nå bedriftslege i Statoil, på Kårstø i Nord-Rogaland.

Arne Redse: Dr. theol. misjonær i Hong Kong, underviser ved Høgskolen i Volda og på Fjellhaug Misjonshøgskole

Svein Olav Torbjørnsen: Professor på MF, Underviser i etikk og tverrkulturell kommunikasjon

Erling Lundebø: MTh, misjonær i Kenya, Underviser på Fjellhaug

Tone Høgetveit Qvalben: sykepleier, misjonær i Kenya og Etiopia for NLM

Dagfinn Solheim: Dr.Miss. Misjonær i Japan, underviser på Fjellhaug

Kurt Christensen har bakgrunn fra Dansk indremisjon og har sin cand. theol. fra Århus Universitet (1978). Til grunn for godkjennelsen av hans professorkompetanse ligger to store arbeider: "Erkendelsen af Guds vilje. En studie i Paul Althaus' teologi" (1994) og "Kristendommens sandhed og den postmoderne udfordring. Refleksjoner over den kristne apologetiks mulighed i en postmoderne kultur" (2003). Siden 2003 har Christensen vært professor i etikk og religionsfilosofi ved Menighedsfakultetet i Århus, hvor han også tidligere har vært ansatt som lektor i etikk.. Utover dette har Christensen ved flere anledninger spilt en betydelig rolle i etiske debatter i dansk kirke- og samfunnsliv. Han var blant annet medlem av utvalget bak rapporten "Kjærligheden glæder sig ikke over uretten! Til de danske biskoper vedrørende kirkelig velsignelse af homoseksuelle par" (1996) – en rapport som også skapte debatt i Norge..

Kurt Christensen har siden 1.jan.2006 vært ansatt i 60% stilling ved Fjellhaug Misjonshøgskole

Aud Kvalbein: har vært generalsekretær i Menneskeverd, satt åtte år i Kringkastingsrådet. Hun er heltidspolitiker, har hatt flere lederverv i KrF, bl a som politisk rådgiver for utenriksminister Knut Vollebæk, informasjonssjef i KrF. For tiden medlem av Oslo bystyre. Hun er dessuten nestleder av Kultur- og Utdanningskomitéen.